[Barzizza - "codex Qummerianus"]

J. Rendel Harris Coll.

no. 47a

From the Dean P. Lockwood Papers,
Coll. no. 835

Tractatus de elocutione verborum

et sententiarum

ut in cod. Oxon. Bodl. Canon. misc. 165 f. 123v-148

96

N° 147.

Cum exornaciones verborum atque
sentenciarum non semper omnibus conveniant
partibus orationis aut eque principaliter
Sic etiam magis plerique uni earum
generi competunt quam alii Similiter
Uni figure orationis quam aliis partibus eloquen-
cie de quibus iste scribit opere pretium est Nunc de
elocucione perpetuo paulo altius repetere ut primum
inquiratur que figura unicuique respondeat colori
quociens ingressu conveniet aliquem ornatum similem
invenire secundo cui generi causarum principalius una queque
exornationis species conveniat 3o cui parti orationis ap-
cius conveniat 4o quantum ad exordium cui generi
accidentali melius conveniat 5o in qua constitucione
frequencius locum habeat 6o in qua parte argumentaci-
onis 7o in qua figura 8o quem possent qua racione
una queque species exornationis pronunciari debeat
9o et ultimo quoniam epistola potest aliqualis oratio rhetori-
cum dici licet ab ipsa differat sicut imperfectum in-
strumentum ab instrumento perfecto vel tamquam remissius ab intenso
non est alienum subscribere cui parti epistole unusquisque
ornatus elegancius venustius que resplendeat ordo ita-
que deinceps erit secundum prescriptum modum discutere totum
artis opus in ordine ad unumquemque colorem sive is co-
lor sit verborum propriorum sive transumptivorum sive sentenciarum

15

114

et quia primum locum repeticio possidet tum auctoritate
Ciceronis tum quadam dignitate splendore sui
ab hac ipsa exornacione primus ducetur principio

Repeticio est etc. Hinc exornacioni convenit
nomen quantum ad primum figura que anaphora sive
epanophora dicitur sic dicta ab ana quod est sursum et
phoras quod est ferre quasi sursum ferens verbum seque
ns ad id quod precedit vel quia quod superius est dictum
iterum refertur ut est apud Virgilium primo Eneydos
Nate mee vires mee magna potencia solus.
Nate patris summi qui tela typhoea temnis etc.
Verum ad finem licet color iste apte conveniat tribus
generibus scilicet iudiciali deliberativo et demonstrativo
tamen frequencius attendum est in genere demonstrativo
cuius racio sumitur ex summa Ciceronis in postrema
parte huius coloris ubi hanc exornacionem venustatis
multum habere tamen etiam gravitatis et acrimonie palam
testatur ex quo infertur hanc esse adhibendam ad exor
nandam oracionem Illud autem certum est venustatem
laudi favere acrimoniam vituperacioni gravitatem
Utraque porro laus et vituperacio apte sunt partes
generis demonstrativi ut est omnium qui de arte scripse
runt opinio relinquitur Itaque repeticionem principalium
generum demonstrativo convenire quam iudiciali aut deli

beratiuo. Sed quia tu demonstratiue sepius co
mmiscetur genus iudiciali et deliberatiuo ex maxime
iudiciali quam seorsum et per se tractentur velud
nobis est auctor Cicero ad Herennium tercio patera

De Exornatione
Verborum et Sententiarum
in Oratione

ms. c.ª an. 1500.

in procellis exercitum non eum in egrum repeticione
Aut modestia Verumtamen primum cum benivolentiam
captamus vel a nobis vel ab adversario vel ab auditoribus
vel ab ipsa re. Rarius autem cum facimus auditorem

115

et quum primum locum repertionis possidet tum auctoritate
Ciceronis tum quadam dignitate splendore sui
ab hac ipsa exornatione prius ducetur preceptis
N
ing
epa
ph
ns
Item
M
Na
Q
gnn
tu
cui
pte
inst
test
nar
lau
Vtrumque vero laus et vituperatio ipse sunt partes
generis demonstrativi ut est omnium qui de arte scripse
runt opinio relinquitur Itaque repertiones principalium
generum demonstrativo congruere quam iudiciali aut deli

beratiuo. Sed quia tamen demonstratiue sepius co
immiscentur generi iudiciali et deliberatiuo ex maxime
iudiciali quam seorsum et per se tractentur velud
nobis est auctor Cicero Adherennium tercio propterea
est admirandum si frequentissime inveniuntur
petitio in orationibus que fiunt aut in genere iudici
aut deliberatiuo | cum alique partes laudis aut
tuperationis tractantur .r. cum genus demonstratiuum
tineret secundum aliquos partes sui in iudicialem cum
deliberatiuam cuius perceptionis rationem atque discipli
nam repetendam esse quocirca frequentes exorna
nes attribuentur principalius generi demonstratiuo
quam ceteris recte attribuendum est || Quantum ad tuum
tendum est quod repeticio viciosa est in narracione
diat cum hiis que de breuitate precepta sunt potis
me vero locum habet in confirmacione confutacione et
ma parum omni conclusione ubi ipsa conclusio per am-
plificacionem aut conmiseracionem tractetur non est etiam
ec exornacio nimis ab exordio aliena modo po
atur in principio ne statim exordium nimis aparatis vi
eatur verbis componitur quod esset contra precepta de exordio sed
in processu exordii non est incongruum repeticione
uti modesta Veruntamen presertim cum benivolenciam
captamus vel a nobis vel ab adversario vel ab auditoribus
vel ab ipsa re. Rarius autem cum facimus auditorem

II5

Attentū nūq̄ vō cū docilitatem captantꝰ || Et
quia recta exordioꝝ nō pot̄ iō h̄ri nisi p̄us te
neant̄ in quo gn̄e accidentali surgat exordium
Ideo querendū est quo in gn̄e accidentali sepius
tractet̄ repeticio Sit igit̄ q̄stio in ordine videri
cui gn̄i huiusmodi repeticio magis conveniat cū aut
quatuor sint gn̄a honestū s[cilicet] turpe / dubiū / et
humile / tunc repeticio locū h̄t in exordio cū h̄emꝰ
honestū genꝰ aut turpe. Nam nūq̄ etiā cū
dubiū h̄emꝰ genꝰ cause in humili p̄ maxe locū h̄t
quibus locis tunc maxime utimur repeticione cū au
ditorem volumꝰ benivolū facere alio quatuor
modoꝝ de quib[us] sup̄ uno modo sermonis et dimo
ueni exordio vō · confirmacioni / confutacioni / conclusioni
ea conveniet que et superiores exornaciones: Idem in
telligo de generibus causarum de constitucionibus Idem sencio
qd̄ sup̄ expressū sunt cū denoiacōne et p̄ pnoia
cone discedebat̄ Nichil minus de ordine peniꝰ
argumentacionis placet hic ea renunciacio ea erit
que in noiacōne expressa sunt Simplr̄ dico
de ptib[us] epl̄e atq[ue] ita: hoc excepto q̄ hec exornacō
est conis ad laudem et contumeliam et sic de noiacōe rel

Circuicio rē Hec est 2ª [?] vltimoꝝ verboꝝ exor
nacio cui perifrasis respondet / Est aut̄ dicta pe

zeu-alis id est rem que est circa et hutis locucio / que circa
locucio. minus autem hec exornacio vsitata est nunc quam
quam superiores exornaciones: Idem sencio de transgres
sione quia nisi summa Ciceronis auctoritas in hac
parte venerabilior esset qualem modernorum racionem non
auderem hanc exornacionem neque sequentes reponere
inter colores transsumptivos cum interpretacio que idem facit
in ordine quam circuicio indictione sit a Cicerone
inter colores verborum proprietatum numerata est autem circuicio
communis tribus generibus causarum iudiciali deliberativo et
demonstrativo narracioni repugnat. quoniam est contra ea
que de brevitate precepta sunt ceteris partibus orationis
est communis. Nulli non generi accidentali convenit omni
constitucioni amica est. Nulla est argumentacionis
nullum est deriuatum neque genus nisi per qualitatem similitudinem
ut parium orationis quibus acomodat conclusio quelibet pars
exple et omnis materia potest uti circuicione communis cum est
et late pateat color iste. Et hec de circuicione etc.

Transgressio etc. Hoc est vltra verborum transsumptivorum
exornacio. Cum videtur figura Anastrophe sic dicta
ab ana quod est rectum et strofos conversio quasi recti ordinis
conversio / vel ab ana quod est re et trophus conversio quasi
retro licet ante posicione tamen speciei que conversio dicitur conveniat
est autem satis communis color retraxit sine excitacioni etc.

116

Velatur cum in quolibet genere quasi indifferenti
tone potest omnium partium orationis congruere Nulli argu
mentationis parti repugnat in omni figura tractari
potest pronunciatio nulla est determinata sed pro varietate
sui et parum orationis distinguit Idem intelligo de
gestu omnibus eius partibus congruet Nullam fugit materiam
exemplarem Et hec de digressione

Supplicans etc. Hec est 6a vicium sumptum
exornatio cui videtur yperbole est cum figura fide
extendens augende minuendi ne tamen sit dicta ab
yper quod est super et bole quod est sima vel fides quasi
super sima vel fidem dicatur aut in genere demonstratio
licet multum tractetur etiam in iudiciali et deliberativo
narrationi non congruit quoniam repugnat hiis que sunt
de probabili narratione divisioni et ideo quemadmodum
ceteris partibus non incongruit presertim conclusioni per am
plificationem vel per commiserationem possit tractari in
quolibet genere accidentali frequentius tamen cum illa genera
accidentali utantur in eo demonstrativa Coniectu
rali constitutioni sepius attribuunt Exornationi que
est una ex quinque partibus argumentationis aptemus con
cedimus hanc exornationem quam ceteris partibus tamen fre
quentem in omni genere potest tamen indignitate sepius
tamen in locatione Vultus conformabitur pronunciationi

Illud materie genus gaudet supplacone qd ad in
signe laude aut vituparacoe et hec de supplacone

Intellecto rc Hec est A tñsumptiuor verbor exornaco
Cui quatuor ad primas duas spes videt sine doc cu
aut totu pro pte ps pro toto ponit sic dicta et sin
q est con et doc q est ceptaco ul' expectaco qi pro
intellcu ptis pro toto ul' econso expectaco Si vero
pluralis nus ponit singulari ul' econso tunc sibi
corridet a lege est cum ex a lege figura cu nus
singularis ponit pro plali ul' eco sic dicta ab ex q
est ex et aloe qd alienu et logos q e smo quasi
exineus ul' alien smo qi exineus ul' alien sermo
frequencius aut vsatur in gnie demostratiuo pot
omnib omnib ptibus conuenire siquis qua narra
coni et diuisioni quib in ptib raro tractat nullo
accidentali gnie et aliena Sepius tn in iudiciali et
coniecturali constitucoi qua i legittia repitur Exor
nacoi sine concedit et confirmacone racionis non
fugiant atq rone ppoicoi et coplexioni firme
nunq attribuunt In graui figura magis apte qua
i Modica Versat rarissime aut in attenuata
Genus pnunciacoms erit in dignitate gestus a pre
ceptis no recedet ptes eple contra gaudent hac ex
ornacoe nro ea sic ma cui no i conueniant intel

Ptinet ergo mag ad laudez vl vituperiuz color
iste quaz ad aliaz viaz et hec de intellecione
Abusio rc̄ Hec est 8a transumptiuaz verbor exornaō
cui rndet cathologia que ē in gpa dicto sic dicta
ab A q est sine et cyros manus et logos smo qui no
est manu . i . in vsu smo vō Catholicon sibi rndet
Catacthrisis de qua figura supius q insu sunt
expositu est cū denominacōne differebat a nullo
gnē exempta est abusio vr tn conveniencius in delh
berativo ac demostrativo vsari rarius vtimr hoc
ornatu in narracōne et divisione frequencius vō
in ceteris ptibus tois est quatuor gnulo cū accidenta
liuz Satis comode in oim constitucōne vsatur
cū omnes argumentacōnis ptes possent vti abusiōe
comodissime tn ea vtimur in exornacōne gravius
et mediocris figura pocius quā attenuata susci
pit hanc exornacōnez pnūciato nulla est deviata
nisi quā smaz qualitas et ordo ptenz oronis exigit
Idem intelligo de gestu et motu corpis ptes eple
indifferent gaudent hoc colore Vuelz etiā via
tois est huic exornacōni et hec de abusione

Translacio rc̄ Hec est nona verbaz exornacio
Cui juxta smaz catholicon rndet methaforu ve
lud comemoratiū sunt cū denoiacōne tractabat

Regnat aūt pncipali in gñe demonstrativo Rari-
vo narracioni & clausioni frequēt' exordio & cetis
ptibus convenit Sepius tn̄ utimur in narracōe
coniecturali si qn̄ utendū est quam inclamacionib(us)
aliaꝝ constitucōnū qm̄ narracō coniectural' sparsas
et interiectas debet suspicones hr̄e q nō incongrue
fit cū utimur tūslacōne gn̄i honesto et dubio competit
nō nunq̄ turpi et humili coniecturali constitucone
ac iuridiciali sepius quā i legittima recipit' cū ro
et racio cōfirmacō possit tūslacone uti tn̄ mag'
ipsa est exornaconis admitte~ sunt ornatū gravius
figura sepius quā in Mediocris recipit tūslacōez
raro ul' nunq̄ attenuate cōcedit' pnūciandū est
in cohortacone ul' conquestone pncipali motus in
sequet' pcepta deinde dictis ptibus pnūciacōnis
Nulla pars ep(isto)le aliena est ab hac exornacone
excepta salutacone maīa uō ptines ad egregi-
am laudez aūt vituperiū ul' ad iniuriaz et infor-
tuniū plimū gaudet tūslacone & h de tūslacone

Permutacō xx Hec est decima tūsumptionū ver-
boꝝ exornacō cuius Allegoria ul' yronia videt' dr̄
aūt allegoria ab allon q est alienū et logos q ē
sermo ul' ratio q est dicō Inde allegoria quasi
alieni loquiū cū aliud sonat aliud intelligitur

118

Ironia v° sic dicta est ab ireon· q est ōiuz & ano
ma q̄ ōiuz nom̄ intellectui ut qn̄ nom̄ q̄ ōiuz
nomīe intellectui· ut qn̄ ad ulterius vocam⁹ ypo
litū et iustuz qui prem vberauit tucam dicim⁹
Conuenit aūt maxīe gn̄i demōstratiuo narra
cioni | Non satis conueniens est ne q̄ diuisio
exordio nō est ḡra Confirmacioni & ꝯfutacioni
plimū familiaris est nō mi⁹ ꝯclusioni maxīe
cū ea ꝯstat Amplificatione in ḡne honesto cum
turpem ꝑsonaz expugnam⁹ apcius vtimī ꝑmuta
cione ꝙ in ceteris Constitucō coniecturāl & ꝯnt' iu
ridicial' Sepe desiderant hanc exornacōnem con
firmacioni tonis ad plimū exornacioni adaptat'
hec exornacō in omn̄ figura prudens orat' cū ipa
res exiget ꝑmutacōnem tē ꝓnūciandi sumet' ex
hijs que a Cicerone sūt concessa cohortationi
Sepe etiaz iocasioni aut ꝯtencioni Gestus v°
distrepabit a ꝓnūciacione al' Cūz vnīe ī exordio
in narracōnē eplan possit mz destus uti per
mutacione Sepius tn̄ in ꝯfirmacione narra
cōnis impeticōne & maxīe inde ꝯclusione
disponet hanc tūsmuttiuaz exornacōne ꝯuenit
aūt illi maxīe in qua inuehimur ꝯ̄ adūsarios
cū acce aliqua vituperacōnem distribē volum⁹ nō
min⁹ etiaz vtimī cū volum⁹ aliquē egregie laudāe

Et hec de permutacione

Nomotis de coloribus verborum tam
propriorum quam transsumptiuorum cursus huc
usque ad omnes artis partes atque genera
quanti breuiter dici potuit restrex[it]
Deinceps ordo est sigillatim ad omnes sentenciarum ex
ornaciones reuocare singula artis precepta. Cui
locus cum et dignitate sit clarissimus inter plurima
quibus natura et exercitacione dicendi refert a superiori
tractatu. Hoc etiam inter est quod imo ulla fiunt a
veteribus assignata figura quod nulli imo videbitur
si illud intellexerit omnem figurarum racionem aut in
diccionem vero tunc triplicia racioni communem sit in verborum aut
pluribus versari ullus mediocriter precepta a gramatica
imbutus dubitabit nullam pene figuram consideracio
nem debere alijs exornacionibus quam verborum congruere
responsione quare consequens tractatus non verborum sed sentenciarum
ornatum attendat de cetero non sunt a nobis imo vel
nunquam figurarum nomina repetenda succinctus vero a pre
scripto ordine non recedet. Primum itaque dicendum
erit de exornacione cui nomen est distribucio quam
Cicero in arte sua primam esse voluit

Distribucio racio. Hec est prima sentenciarum exornacio cui

nomine consequenti officiis attributum est distribuit
enim in res plures aut personas negocia quedam Potest
autem congruere in omni genere usari Refulget tamen plurimum
in demonstrativa causa quamvis iudicialibus causis
maxime oppituletur non nichil etiam deliberativis videntur
tamen ipsa Ciceronis exempla nobis persuadere
quod hec exornacio egregie tractetur in genere iudiciali
quod ego arbitror a Cicerone factum quia frequencius
iudiciale genus quam demonstrativum tractatur Quare
res tamen nichil obstat cum plerumque partes generis demonstrativi
et omnis laudis aut vituperacionis racio incidat
in causas iudiciales velud superioribus locis
non numquam demonstratum fuit Certa pars orationis que
locus ut hactenus fuit tercius deinceps secundus
erit Non est negligendum hanc ornacionem
commodissime tractari in conclusione per amplificacionem
aut per conquestionem Nec fere minus
in confirmacione et confutacione Exordio raro conceditur
numquam narracioni aut divisioni Que
genera accidentalia si quis distribucione utetur in
principio orationis Gaudeant hanc exornacionem fiale
cognitu erit si illud intellexerimus colores similiter
varissimi donari illi generi quod artis scriptores vocat
hyle et dictum est propter similitudinem brevitate significacionem
quantum ad abscissionem et quamque vocacionem

quibus poete comici quorum propositum est humili genere
vti frequenter gaudent turpe genus satis ab hac
exornacione remotum est Concedamus itaque distri
buciones honesto generi atque dubio cum nulli con
stitucioni repugnat distribucio maxime tamen competit
iudiciali absolute ubi de partibus iuris queritur
que distribucione quadam natura iuris scripti
consuetudinis iudicati equi et boni pacti que
refulget in quibus omnibus necesse est magna ex parte
fundetur probata distribucio que partem sinaz orna
tum fiat Quibus argumentacionis partibus
magis concedatur puto siquis eam contexit con
firmacioni racionis exornacioni et complexioni nichil
erit quia amplius eam desideret in proposicione aut
racione cum proposicio sit per quam summatim ostendimus quid
sit quod probari volumus Racio vero qui brevi subiecti
one demonstrant verum esse id quod intendimus quoniam
nichil apte fiat distribucio cum plura simul nego
cia complectatur pronunciaciones eam observabimus in
distribucione que est a Cicerone confirmata par
tibus amplificacionis et maxime cohortacioni
Quod si distribucione vtetur in exordio recte
videbitur pronunciari in dignitate et demonstracione
Si vero in confirmacione aut confutacione tractetur
confirmacioni et distribucioni concedemus quod contencionis

Spes sunt gestus vultus et motus corporis repetatur
ex preceptis Ciceronis pro diversitate specierum que vocis
multitudini sunt subiecte sicut raro vel numquam he
similiter exornationes humili sunt genere concesse ita ut
de singulis figurarum generibus dicatur minime conce
dentur attenuate figure nisi quatenus paulo ante
cum de humili genere sermo erat doctum sunt proprium autem
est harum exornationum versari in gravi figura
cui quia mediocris finitima est non numquam
eas largeimur Mediocri generi patet igitur quod hec ex
ornatio non in attenuato sed principaliter in gravi
et consequenter in Mediocri genere potest tractari Restat
ut in qua parte epistole qua ne in materia qui locus huius
artis ultimus erat dignus videtur distributio aliquid dis
camus Nec est ambigendum quod neque exordio ne
que ei proprie narrationi congruit hec exornatio Rec
tissime vero sedet in confirmatione petitionis et in
extrema conclusione materia odiis et ulcioni sub
iecta aptissime utitur distributione inflamat enim
superiores contra adversarios nostros vehementer Non est
etiam hec exornatio aliena ab illa materia in qua
docere volumus alios quadam efficaciorum humane vite
inter se comparatione quid fieri oporteat et sic distributio
licentia etc Hec est 2a similiter exornatio que et

Si videatur indifferens ad tria genera causarum fre-
quentius tamen in consultatione versatur id est in genere deli-
berativo. Sunt qui arbitrentur licentiam commodius
tractari in genere demonstrativo licet cum mixtam cum
vituperio laudationem. Non magis simplicem hic quam
modestam vituperationem. Ego autem non facile dixerim
eam egregie convenire generi demonstrativo non que
huius sit non nisi eminet ex civitate aut in parte
laudis aut vituperii discernit vituperium aut
summa cum modestia per hanc exornationem signifi-
catur id est audacter confirmaverim plus demonstrativo
generi quam iudiciali convenire cum frequentius. Apud
iudices licentia utamur quam apud populum qui freque-
ter est demonstrativo generi auditor. Exordio rectis-
sime competit narrationi minime ac divisioni.
Confirmationi et confutationi plerumque inseritur
magis alicuius comparationis causa quam simplicitate
argumentationis. Quid in conclusione faciat licentia
non satis video magis enim aperit viam ad dicen-
dum quam iam dicta concludit. Honesto quoque et dubio
fuit posset aliqua ratione tractari in turpi genere
ut cum pro illo dicimus cuius vita licet turpis si-
tamen vel comparatione deterior vel aliquando in rem pu-
blicam merito vel in nos necessarios que nostros li-
cet aliquid pro ipso dicimus in constitutione con

iecturali ac Iuridiciali Sepius vtimꝰ licencia
quā in legittia Exornacōni que est quarta · de
ꝑtibus argumētacōis aptius hanc exornacōez
concedimꝰ nūq̄ ꝑpoicōni rōni et cōplexioni
Non cumpte ꝯfirmacōni rōnis inserit̄ ꝓnū
ciari aūt debꝫ licencia sum ea ꝑcepta que a scrip
toribꝰ artis tradita sūt dignitati & demōstra
cōni Et nescio an ꝓnūciari possit eciā in con
questōne licet ea ꝑs ꝑoribꝰ preceptꝰ sit mag
ꝯclusioni cui hec exornacō repugnat concessa
Cū ut in ꝑoribꝰ monasterij ea ꝗ ꝓnūciacio
nibꝰ ꝑtibꝰ reliquo nō sit medieta ꝗn certis in
cauſ ꝑtes amplificacōnis ꝗ maxie ad ꝯclusi
one inclinare videbit̄ finiant exordio ceterisq̄
ꝑtibus omnis Spēs quoq̄ ꝯtencionis que sunt
hīc locū videbant̄ in ꝯfirmacōne & ꝯfutacōne
interdū deneant̄ ab omnere exordio et ꝯclusioni
Idem senco de ꝑtibꝰ ꝓnonis que sūt dignitas de
mōstracō narracō & iocacō gestu vultus & Re
liquo motu corꝑis nichil varia ab his que s̄ilio
distincta sūt ordini a Marco Tulio Ciceni fi
gure et mediocri hec exornacō plūmū seruit
attenuato nō repugnat quū si quī ꝯsurgat ad
mediocre ut pulare Terencianꝰ ille hesthimus
ad inuenīeq̄ prem uti cū illū simulante fallaz

Aduocacõnez pro nescio quo milite deripiens
pamphile quã sibi heschinus occulte desponde
rat clemencia ducta et in humanitate accusat
Tamẽ poeta mediocri mag' quã simili genere
Vbi vtitur. pot' aũt omnes exple ptes maxime videtur
michi hoc exornacõ in exordio conuenire Ita tamen
ut exordiũ simul cũ narracõne et confirmacõe
narracõnis cõplectatur frequẽt' aũt soli narracõni
et cõfirmacõni narracõnis conceditur Solent elo
quentes studio si vti licencia in illa maxime in qua
volũt aliquã de suis maioribus apud eosdem
querelam exponere aut eos de aliquo errato simili
admonere Et hec licencia

Diminucõ rẽ .i. Hec est 3a sinaz exornacõ
que satis indifferens est ad tria gña causarum hoc
ipso demonstratiuo gñi aptior q' qui semper lauda
cionis est gña cõparata studet enĩ qui hoc utitur
colore sub quadam spẽ modestie occulte laudem
augere Cui aut' nõ nichil sermonis forma in
ymaginẽ attendat nõ sine sinaz cõposicõne
cõiunctam bñ maiores nr̃i sibi figuram quã vocãt
lithothen cõcesserunt. Est enim lithothe minus di
cens et plus intelligens sic a veteribus dicta a
lithos quod est dissolucio q' due ptes insoluunt' in

122

Vnaz q̄ia; yperbole qm̄ hec uitatē excedit litho
the vō circa veritatē sistit Nulla est ps oīois
rethorice que ab hac exornatone abhorreat max
tū amicat' exordio p̄ptiny cū a nra psona capta
tur beniuolencia hec est illa exornaco qua fit ut
comodissime ac tutissime nrm officiū siue ar
rogancia laudem' hinc loca p̄ennū optinet co
clusio hūt enī exordiū et cōclusio quam; i extre
mariē int' se distant plimaz cuemenciaz cū
exordiuz sibi auditorez conciliet cōclusio uō eu
dem cōuocat Cetē aūt orōnis ptes docent
iudicē siue auditorē quō quidaz gestū sit quā
ue rōne aut nō gestū sit porro conciliaco cuiq;
auditorez beniuoluz reddat aut docilem uel
attentū beniuolencia initiū ad amplificanduz
cōmisandū que est oportuna amplificacō aūt
et cōmisacō cōclusionis ppēs sūt Nichil itaq;
mir si diminucō post exordiū egregie cōgruit
conclusioni Honesto gñi et dubio sepius ac
cadit diminucō Turpi nō nunq̄ Et nescio an
huili gñi quiq; suiat p̄ptum cū ominis gñis p̄ncipiū
sic fiāt auditores attentos et si dictū sit simaz
exornacōnes huic hinc accidē gñi potest enī hac
modesta laudis spē auditor ad audiendū exa
tari nō nego qui sit beniuolencie captande mag

Accomoda Constitucioni coniecturali se commodius
prebet narracio cum in reus dicat causam || Quelibet
argumentacionis species potest hac exornacione uti
Illa tamen pars cui exornacioni nomen est honestas
exigit hunc colorem punctuacio in ut iuncta in
dignitate cum nulla magnitudinis species sit molestie
magis apta quam dignitatis gestus dignitati simet
Nulla non figura potest diminucioni convenire
est tamen frequencior usus huius exornacionis in Me
diocri atque sublimi Comunis est diminucio omnibus
partibus complere utemur ea tamen aptissime si quando narracione
aliquid coniungere quod ad nostram laudem pertineat aut
eius quem presentem velud presentem laudamus si volumus
assentatores videri Fiat cum color iste ut sine sus
picione laus tueatur materia fere omnis cum ceteris
locis uti possit diminucione dicentis sibi dimi
nucionem assumunt illud cum volo superius intelli
gi quod sicut hec exornacio inventa est modesta lau
dis gratia ut maior intelligatur laus sub tali dimi
nucione non numquam vituperando fiat Nam cum
sub quadam diminucione vituperat maioris cuius
suspicionem in auditoris animo relinquit Quis
enim prohibet ne ut laudis causa dicimus optimarum
arcium studia nos in posterius non temnisse quam
eciam vituperacionis gratia ornate dictum dicemus si orator

123

dixerit adversarium minimorum scelerum semper
cum fuisse non auctorem Et hec de diminucione

Descripcio etc. Hec est quasi singularis exornacio que
in demonstrativo genere dicatur utimur tamen plerumque
eadem in iudicialibus et deliberativis causis velud
Ciceronis exempla indicio sunt Sed quia numquam
in nostris dictis generalibus hac exornacione utimur nisi
cum aut egregiam quandam commendacionem captamus
vel odii vel invidie concitacionem in adversarium que
nomine laudis aut vituperii non carent Ideo notum
sit hanc exornacionem in demonstrativo genere dicari
possent cum Ciceronis exempla facile reduci ad
genus institutionem aut vituperium eius de quo
dicimus laudacioni et conclusioni nunquam [illegible]
in exordio propter immoderatam quandam et supra mo-
dum concitacionem plus quam exordii natura exigat non est
[illegible] dicta propria confirmacione et confutacioni convenire
sedem habet convenientissimam in conclusione movet
quidem magnopere et accendit iudicis causam sive
auditoris ad singularem indignacionem ac mise-
ricordiam aut quamlibet conceptam auditoris sententiam
vel corrigit negligenciam Que omnia quam aptis-
sime fieri in conclusione nemo non dicat In honesto
genere sepius quam in dubio tractatur Coniecturalis constitucio

magnus

Magnus sumunt vires ab hac exornacione que se
quitur iuridicalem Minus vero legittima non ipso non
uoco sed totius confirmacio et exornatio si quando cadet
de ... in confirmacione et confutacione parti colla
gaudent post in demonstracione hec exornacio pro
mittam melius tamen in contentione Sed optime in am
plificacione vel comparacione gestis erit huius partibus
de quibus nuper dictum est conveniens in genere figura
marie et melius quam in mediocri utrum descripcione
conclusione epistolari post ipsam peticionem decentissime
largimur hanc exornacionem Mania in odio et con
tencione appetit descripcionem et comodissime utitur
suam et acrimonia Et hec de descripcione etc
Divisio etc Hec est 4a figura exornacio que
et si cuilibet generi sit conveniens ea tamen commodius utimur
in genere iudiciali Raro tractatur in exordio magis
in narracione ac divisione suum locum habet proprie in
confirmacione et confutacione in conclusione aut fer
me magis utimur divisione dubio genere Si exor
dio accidat hec exornacio melius convenit quam ceteris
generibus omni constitucioni ... est plus tamen coniecturali
convenit confirmacioni ... sepius accidit ... cam
da est hec exornacio in demonstracione aut in distri
bucione Mediocre genere figurarum proprie sunt responsiuus
epistole missiuus ... convenit sed magis responsiuus

Cum aliqua dicta continuauimus Quare ydoneo
loco ad confirmacionem narracionis huius exornacionis
racionem reuocemus In illa materia que est in contencione
posita conueniencius utemur diuisione cum ostendere vo
lumus cum aliquid a nobis omissum sit aut alicuius
rei dubitacionem imponere intendimus refert autem
ut ait Cicero inter hanc diuisionem que est sentenciarum
exornacio et illam que est tercia de partibus oracionis quod
hec statim explicat et breuiter duabus aut pluribus
partibus subiciens racionis exornat racionem illa vero
que est una ex partibus oracionis solum diuidit per enumera
cionem aut per exposicionem quibus de rebus in totam oracionem
disputacio futura sit exornacio in pluribus officium quod
incipit Illa vero diuisio solum comprehendit ea que confirma
cione et confutacione perficiuntur hec ut est ornatus qui
dam non sine precise determinat unum locum Illa vero se
quentem post narracionem ponitur aut post exordium
Et hec de diuisione
Frequentacio etc Hec est 6a sentenciarum exornacio que
est si nullum certum genus figat reperiatur tamen in genere
iudiciali propter hec exornacio totam confirmacionem
aut confutacionem cum ipsa conclusione complecti Sepe eciam
solum conceditur conclusioni per enumeracionem Honesto
genere et dubio causis est non numquam similiter possit concedi
nulla est exornacio verborum aut sentenciarum magis conuenibili

Constitucioni necessaria quā frequētacō Cui rei
cū ipa exª documēta sūt tū etiā Ciceronis auctas
et sūa accidit Non nūqꝫ etiā certis gnibꝫ cau
saꝫ sine ↄstitucōni adhiberi pot/ pt aūt rōneꝫ
simł et ↄfirmacōne rōnis cū ipa ↄplexione cō
tinē aut sola ↄplexione vti Illud ↄnūciacōis ge
nus erit aptissimū huic exornacōni qd est at
tributū ↄtencōni quātū ad ↄnūacōnes aut dist
bucōneꝫ rˀ deprehendendū arbitror si in cohortaci
one ↄnūciabimꝰ hanc exornacōneꝫ Sinus mo
tus et gestus quale Cicero pdictis ↄnūciacōis
spebus attribuit videbit huic colori ↄvenī fi
gure Mediocri que ↄcedit rarꝫ est ut hic ex
ornacōne vtat' epla ꝙ si qñ accidunt nō īgue
niunt' utentis ea in extrema ↄclusione peticionem
sine vna cū ipa peticōne ↄfirmat eū illud ꝙ
intendit peticō et ita fieri debē ↄcludit Māꝫ
hic hec exornacō poītaꝫ in ↄtencōne / quare ut
plurimū versat' inter dissidentes et odio sibi in
festos Et hec de frequētacōne
Expolicio est ... Nª sūaꝫ exornacō ꝙ velud
exemplar que sūt a Cicerone tradita rō satis
euident' demōstrāt frequencius hic loci delibera
tiuo gnīe quā in certis gnibus eaꝫ hic eū causaꝫ
quādaꝫ vim incredibilem ad eas exortaciones

que plerumque in consultacione tractantur. Ullum tempus est quo hac pulcherrima exornacione uti in narracione aut divisione. Cum maxime sit gracia brevitati quam in primis narracio exigit neque est a divisione aliena. Et nescio an hec exornacio sit eciam exordio conclusioni que neganda. Nam si exordium oratori conciliat auditorem conclusio vero magnopere effectus movet certe expolicio que principaliter est inventa ad docendum auditorem. Quare aliquid fieri conveniat vel non conveniat quod est confirmacionis proprium prudens orator iudicabit hanc exornacionem parum convenire exordio aut conclusioni quam si congruam hinc exornacioni sedem diffinire volumus dicendum est tamen omnibus partibus concedenda soli confirmacioni nisi illud sentire volumus quod ergo fieri possit non dubito quod expolicio conclusionem confirmacioni vel confutacioni coniungant quod ipse Cicero apertis persuadet nobis exemplis ac de eadem re dicamus. Constat enim hec sua expolicionis species simia vero simul exemplo et conclusione honesto genus a periculo dominio competit turpi aut simili munime. Omnium constitucione satis cognitum est. Sepius tamen iudicia alii absolute et absolute et absumpcione ex omnis comparacione concedit. Confirmacioni itaque plurimum est amica pronunciando est autem hec exornacio indignitate. Genus comminacioni videat Grani figure

& Mediocri hinc Sepe omis exple ptes oplectit'
et tota pot explicare eplam Confirmat mediu
narracionis aut sine pencois et oclusione sil
oiungit maria erit illa ouemens expolicioni q
exornacoib' est ocessa et hec de expolicoe

Commoraco rel Hec est 8a sima exornaco q
locu ht indifferent in gne sive eni oro abora
tore tractat' in gne iudiciali sive i gne demostra
tivo sive indeliberativo nullu tps est quo no
ouingat aliqd' hre ceris fortius ad iuvintu i q
maxie p toca cam est diucius omorandu
Quid de ptibus oronis dicam qua ne loca se
deat apertus hec exornaco no est indiq finale dif
finire Vt enim in tota ca ut ait Cicero ver
sanda est commoraco recte omis oronis ptes vi
debit' coplecti. Sz qm videt' hec exornaco pncipali
auditoris daca nisi iudicant no nisi i ofirmacoe
et confutatione tractari Tractari tn aut Ci
ceronis auctas apud me valet ut sima eius
se qui malim qua ppa opinione no est eius
huis exornacois in quid locus a tota ca separis
Sz tanq sanguis pfusus est per totu corpus
oronis Ego vero arbitror Ciceronem ad hanc
sinam impulsu ee p argumntacoins senuna

126

Sunt aliq̃ rone exordio et narracioni infusa qd
denarracione quintilian in suis instituconib Non
dubitat Cui rei ego rone nõ separo ab exordio
Si cum verissime Cicero papit exordiũ debere
Cũ narracione et tota cũ conuenire qui fieri pot
ut multa nõ sint argumĩtaconis Signa ĩ qua ex
ordio tamq̃ ministeribus tñ ut dici solet retru
sa Nullũ genus est accidentale q nõ possit e
quali commoracione uti potencius tñ et validius
confirmatur honesto et dubio gñibus ĩ omi cõsti
tucone commoracõ est tractenda Oms argumĩta
conis ptes cõphendẽ pot pnunciaco nõ simplex cũ
sed multiplex et varia pro qualitate peius orons
& diusitate finaz que commemoracone explica
tur Gestus nõ idem Sz p diusitate pnunciaci
onis reformãdus in Mediocri et graui figura
comitis poetis potius quã oratorib sit acomodare
ptibus eplẽ nõ possũ dicẽ q̃ spali sibi depostat
ptẽ cũ oms simul ptes aspiciat Si cũ hoc de
ptib orons iaz dictũ est quãto magis est deptib
eplẽ excedenciũ Audebo tñ dicẽ nõ ita omnibus
orõnib ul' eplẽ ptibus hanc exornacõnez ĩfusaz
esse quĩ etiaz sepe tractet̃ tñ inquibusdaz cõfirma
conis aut cõfutaconis ptibus in quib tota uis co
moraconis maxime ĩfulget nisi ad supiorẽ uelis

Racion[em] confugi[n]t inqua comemoratu[m] fuit aliq[ui]
illi[us] fortissimi argumenti signa tamq[uam] scintillas q[ue]
in exordio et narracione lumi[n]e occultu[m] vnde quo
ad inuecto suadet Cicero plurimu[m] in tota esse ca
comemorandu[m] materia nulla est hunc exornacioni p[ro]
pria nisi illa que coniuncta quedam secu[m] affert q[uod] va
lidiora ceteris ad inuenta et h[ec] de commemoracione

Contencio rc[c]. Hec est q[uin]ta sui[m]ma exornacio que
tam et si nullum cuiq[ue] genus fugiat na[m] tu habet
magis demonstratiuo gen[er]i conueniente qua[m] Iudi
ciali aut deliberatiuo / Affert eni[m] vehementem ar
moniam includendo que i[n] vituperando quam conferunt
res ipsa exponendo docet pat[er] exordio destine max[ime]
dum captare volum[us] beniuolenciam ab aduersario
Reducit[ur] eni[m] conuenientissime per hanc exornacionem
aduersarius modu[m] i[n] iudicem vel contemptu[m] miro vtet[ur]
narracio contencione Rarius diuiso frequencius
aut confirmacione confutacione atq[ue] conclusione deside
rabim[us] contencione[m] i[n] honesto et dubio que tractat[ur]
contencio constitutio coniecturali[s] Sepe vtit[ur] contencione
Iuridicialis no[n] tam sepe mini[us] no[n] legiptima de
partibus argumentacionis nulla est excepta proposicione
que no[n] possit assume[re] contencione pronunciandum est
vt plurimu[m] in contencione tocius vtemu[r] / hac exorna[cione]

Cu etiam contencio Nomine est gestus nō
disconueniet Uoce grauis et Mediocris figūa
frequētet ptencōnē requirūt n° per turbare nos
debet sequis attenuate cū ad mediocre genus as
cendit prestat Hanc exornacōne confirmacōni pe
ticionis ut de ptibus epile dictum accomodatur
nō inepte contencio pparatum cū aliquē ex gūa facta
operacione laudare volumus aut vituperare Con
plectitur cū mīrum ī modū altiorē Matiā illa vr°
huic exornacōni pprīa que aut gūa vituperij com
paracōnē aliquā laudat aut ex opposita laudis eius
quam honūs racione Aliū vituperat Que exornacio
hoc mīr est siue refert ab illa contencione quē
est ī vboꝝ exornacōnibus posita qd' illa ut magd
Cicero ex vbis celeriter relatis constat Hic vō
gūe siue ex cōparacōne referuntur et h de contencione

Similitudo rā Hec est 10ª similiter exornacō q
demōstratiuo gūi iudicatur frequētius conuenītē
ornāt cū laudes et vituperia maxīe conuementes et
egregie similitudines sūt qui affirmēt iudiciis deli
beratiuo gūi conuenire Si eni cōexemplū magis
deliberatiuis caus quā iudicialibus aut et demō
stratiuis sunt quid est inquiunt cū nō ē similitudo
que maximā hēt affinitatē cū exemplo totidemque

inois exemplū et eisdem tractet^r quib^s silitudo
quaꝫ ego rōneꝫ facile cederem nisi ꝙ exemplūꝫ
in rebus eiusdeꝫ gn̄is silitudo vō in hijs que sub
diuers͛ gn̄ib^s continēt^r trahit quasdaꝫ velut con
ueniencias et firmamēta coꝝ dequib^s ē in ipā
orōne dicendū Cuꝫ aūt deliberatiui gen^s ꝑpeaꝫ
quā vit in re publica dignitate atqꝫ ꝯ̄mitate ꝯp^us
pocius gaudeat quā exēūs ꝑpterea nō ē admi
racōni dicendū si in ꝯsultacōne vtimi aptissie
exemplo hac frequēcius quā in ceteis gn̄ib^s Si
militudie vō nūme p̄ raro vtemi silitudines ī
exādio nūqꝫ in narracōne aut diuisione Sepis
sime aūt in ꝯfirmacōne et ꝯfutacōne nō nūqꝫ
in extrema ꝯclusione in gn̄e honesto dubio et
ꝯ̄ꝫ turpi vtemi silitudine sepius ī ꝯiecturali
ac iuridiciali ꝯstitucōne hac. Vtemi silitudine
exornacōne exornacōni que est vna de ptib^s ar-
gumētacōis ꝯmodissime largemi silitudinē pro-
nūciacio Erit aut ī dignitate aut in vocasione
ceterisqꝫ ptibus sermonis ꝯ̄mus dictū sit ꝙ nūquaꝫ
tacuit in narracōneꝫ fieri eam pōt ut illa pnū
ciacōnis forma que est narracōni attributa ceteis
nō nūqꝫ orōis ptibus sumat gestus erit ille qui
pnūciacōnis ptes exigant Inquam figura prin
cipali vtemi silitudine nō nūqꝫ ī mediocri Ra-

cillima vero in attenuata inveni qui dicunt sili
tudine posse exordio epistole convenire quod mihi non pla
cet cum eloquencie precepta moveant exordia mo
desta esse convenire Concludamus que et usitatis
verbis uti prestancius esse quam parcius que affecta
ta vocant numquam narracioni recte donabitur silitudo
sed confirmacioni narracionis aut peticionis Non
video quid significat conclusione silitudo que in epistola
brevis esse debet Narratio erit apta in laude et
vituperio Illud animadvertendum oportet quod ea quorum gracia
excogitata est Silitudo debent verborum quandam ymaginem
magine et convenienciam cum ipsa silitudine habere
quod egregie Cicero docet in postrema huius exorna
cionis parte Et hec de similitudine

Exemplum vero Hec est ultima similitudinum exornacio que in
deliberativo genere dicatur Magnum etiam habet momen-
tum in demonstrativis ac iudicialibus causis Totidem
autem tractetur modis quod silitudo hoc solo ut superius
dixi a silitudine differens quod hec domesticis pug-
nat simus et eiusdem generis cum re de qua primam hec
vero silitudo vero semper aliquid extrinsecum venatur quod
ut qualis quadam est peregrinum ita genere cum talis qua
litas accidit nichil distans est. Sunt cum silitudo
ut sepe dixi in hiis que sunt subdivisis generibus con
stituta Rarum est ut exordio concedantur exemplum

et non nisi post inicium eius primo vero ferme indi
est universis conveniens Quod si enim Ciceronis
preceptionem sequar que est de idem in neniuedorum
exordiorum ab eodem tradita palam affirmabo mi
nima in exordio tractari exemplum cum maiorem
habeat dignitatem ac etiam gravitatem cum splendore
coniunctam quam exordij vero desideret debet enim ut
est omnium preceptorum summa exordium parcum esse et remo
tum ab omni abiectione et apparatu verborum Nullum
habet in narracione ac divisione locum hec exor
nacio confirmacioni et confutacioni et confutacioni sepe
etiam conclusioni se totum exhibet Nam si credis
Ciceroni cum ad herennium dat precepta in genere de
liberativo vis exemplorum maxime est necessaria con
clusionibus convenit quidem in hiis in quid quam pli
ma rerum cum gestarum exempla proferre Honesto gravi
atque dubio non umquam se prebet exemplum Iuridiciali
constitucioni absolute plurimum optulatur sibi exornaci
one que est de partibus argumentacionis quarta
principaliter determinant et assumunt non erit alienum
exemplo uti etiam in confirmacione narracionis
quod Cicero et ornate et graviter fecit cum de partibus
argumentacionis exemplificaret gravitatem exiget pro
nunciacione et indignitate poetam Iste color gestibus
non erit a pronunciacione differens Sed ea que

129

pceptionis io docet de conuenientia gestus et
vocis mutabit Nullus mediocri tinctus lris
dubitat hanc exornatione requirere in graui
figura cum sui hebeat locum Mediocris Nostri
comites poetas quos visos exemplo esse Sed
certum est eos tenuem attenuatam figuram deseruisse
et ascendisse ad mediocre genus Unde de p
tibus eple dicendum sit Scio multos ex veteribus
no futuros sine mee assensores sunt enim qui
asserant exemplum maxime tum exordijs af
ferre Hij ciceronis viam et maximorum ora
torum deseruerunt quibus quantum credendum sit omnes
ex eple eorum iudicio sunt que simul tum firma sim
lugent nichil cum ipsi putant egregium nichil
in elucutione amplum nisi qd exterius refulgeat
dictant quam potius multi opinionem quam sapientis
simorum hominum iudicia Sunquos ego plura dicerem
nisi sinus errorum satis se proderet Sit itaque pro
cul ab exordio boni oratoris Hec exornacio
narracionem exclarem egregie confirmabit non
nego cui magnum offerunt adiumentum. Si locet
sive peticionem confirmat cum tum auctoritate tum in
aliqua racione aut fieri debere aut non fieri ea que
sunt in peticione contenta materia est sua si omnibus
aptissima et de suasionibus frequenter cum nigri

dicendi sibi querunt conueniens aliqd' ac decens
exemplu quo probabilius honestius que suadeat
aut dissuadeant q intendunt & hec de exemplo

Ymago etc. Hec est 13a simil' exornacio quam
Cicero parte concedit generi demonstratiuo cui fi
nes ymagine inquid hec sint aut laudis aut
vituperacionis causa Quociens tamen partes demon-
stratiui generis cadunt in causas iudicial' aut de-
liberatiuas plane hac exornacione vteris eciam
in genere iudiciali et deliberatiuo exordio non
in conuenit ymago cum per suam captatur beniuole
cia aut persona dicentis aut aduersarii Narra
cioni et confirmacioni idem intellige de conclusi
one cum aut amplificacione vtimur aut conquesta
cione tribus generibus accidentalibus conuenire po
test honesto turpi et dubio Coniecturalibus
causis familiaris est Iuridicialibus eciam minus
in legitimam constitucionem cadit exornacio non
numquam eciam pinguitate sed multo aptius in co-
hortacionem vel conquestionem motus corporis qui
sit modus satis Cicero precipit cum omnem gestu
racionem ad species vocis reducat non exordio episto-
lari Sed optime narracioni & amplificacione
narracionis sine confirmacioni desinat non se negat

peticioni & conclusione si nra exigat q max
pendit cu aliquid volum9 egregie laudare
aut vituperare Et hec de ymagine
Affectio ret Hec 12a similiter exornacio que iudicia
alibus caus sepius quenit Nullu tn genus
est cui no posset accide & frequenter demon
strativo cu absente & ignotu laudam9 aut vi
tuperam9 fere nunq affectone vtimr in exordio
in narracone no nunq disgressionis vel simulacionis
cu vel apparacionis sive laudacionis aut huiusmoi
divisioni minime quemens est ht suu locu pri
ncipalius in qfirmacone et qfutacone introdu
citr Nullu est accidentale genus aquo hec
exornaco sit aliena vtimr qua poete comici fe
stive hac exornacone in qiecturali constitucione
sepius locu ht qfirmacoi ruus et exornacioi
no est in comedia pnuncandus est color iste i
locacone ut plimu pot eaz pnuncian mediocro
structone gestus a voce no distrepet no minus
attenuate figure concedit qua Mediocri et
gravi & vestio an eaz multo aptius narracioni
eplari quemens est effectus maria satis e comes
et indifferens quociens aliq de homine igno
to i formare volum9 Et hec de effectone
Notacio ret Hec 12a similiter exornacone que

cũ vituperacõis gnri nõ nunq̃ ecia laudis ca
sic abortoribus excogitata. ego pmũ sibi assigno
locũ in gnẽ demõstrativo nõ per cõparacõnez ad
alias exornacões. s3 ad alia gn̄a cãz que sunt
iudiciale ac deliberativũ in quib9 duob9 gnib9
quamvis sepe nũo tertiũ et max̃ in iudiciali tñ
hec demõstrativo in nõ per cõparacõnez ad alias ex
ornacões s3 ad alia gn̄a cãz que sut iudicia
le ac deliberativũ in quib9 duaz gnib9 sit gene
mutuant~ cũ homis laudis et vituperij tractatu
demõstrativũ gn̄s ꝓprius hēat~ narracõni & di-
visioni nõ convenit Tractat~ que commodius cadit
in cõfirmacõnez quã in illud dictionẽ cũ ĩ uno
quoq3 gnẽ frequẽt articulus commodius tamẽ
videt~ tractari in demõstrativo sive ut in quid
che les in exclamacõnẽ tuo q cũ Cicero demõstra
tivũ vocat phus exclamativũ appellat sic eciã
iudiciale disceptativũ deliberativũ aut cõcõnale
noiat s3 de noĩbus controversiam facẽ est inutile
modo res ipẽ inter se conveniant articul9 dimit
tit~ in oim pti omnis tñ aptius cedit~ confir
macõni cõfutacõni atq3 cõclusioni Non hec
est exornacõ ab aliquo gnẽ max̃ cũ eam tur
pem impugnavi9 Cont est triplici constitucõni
frequẽcius tñ inexmmabili cũs que ad con-

iecturalem iudicialem ptinet tractatur nō in
congrua rone concederetur hec exornaco roni con
firmacioni aut rōnis atque exornaconis sunt
aptissime Si figure per attribui specialiter ty
grani et Mediocri Modus pnūciaconis qui
sit etiam est exornaco est pnūcianda indistribu
cione principali que est per contencionis gestus
ille pnūciaconis videbit que ars assignat indis
tribucione Circa ptes eple videtur color iste rec
tissime attribui narracioni et confirmacioni nar
racionis nō convenit conclusioni Materia vero eplarum
que ad vituperium ptinet nō mīus etiam ad lau
dem plurimum gaudet hac exornacione quam eple
que ad inimicos et adūsarios nras mittuntur
cum invectiua quadam et acerbitate frequentur vtūtur
hoc colore et hec de articulo

Continuacio &c Hec est ista vbi oritur exornacio
cui parrochus id circo rudit quia talis punctus
tamquam perinde cominuate sine videtur et cum puncto
cum virgula ab inferiori parte puncti ducta Quare
cum hijs color totam indeat alicuius rei summam complecti
desiderat in extrema parte puncto perarado terminari
Quolibet in genere nō inepte tractatur hec exorna
cio si cum vim exemplorum insipientium videtur apparens
indeliberatiuus causis locum hic ita cum opponitur

ex sua gio et conclusione ut ferme omnes hij
tres colores sint sunt vna sua neque aliter fieri
posset continuacio nisi composita sua Continuum & con-
clusio ad vnum modum referantur Que partes con
tencionis magis hac exornacione vtuntur si eam narra
cioni et diuisioni negauero recte ceteris partibus con
cedi videbuntur Illud tamen videtur hanc exornacionem
numquam nisi in hijs exordijs tractari que capud
sunt omnium copiosarum et difficilium exquo aptissime
color iste complectetur confirmacionem aut confuta
cionem aut conclusionem siue quod magis placet aliquando
confirmacionis et confutacionis partem et conclusio
nes genere honesto atque dubio plurimum conuenit sepius
in coniecturalibus atque iuridicialibus constitucionibus
reperitur maxime quantum ad illam speciem iuridicialis
quam absolutam vocant de partibus argumenta
cionis recte concedemus ioni confirmacioni in
cionis exornacionis atque complexioni videbimus
que non numquam simul has quatuor argumentacionis
partes colligi in continuacione figure graui atque medi
ocri adhibentur continuacio rerum attenuate que ta
men non meretur dignitatem pronunciacio que sit vnda
in hac exornacione finale percipitur ex nomine suo
Nam cum hec exornacio a Cicerone continuacio
dicatur placet eam pronunciari in continuacione que

132

Spes contencionis est posset tu no in iuria pro
nunciari in dignitate aut demonstracione que
sunt sinonis ptes motus et erit qui a Cicero
ne determinat in assignatis ptibus mollitudinis
vocis no apte possimus vnu du taxat pti eple
colorem istu concede cu in tota dnat epla ut
no sit alienu dice aliqu omnes ptes hac exorna
cone conplecti plurimi tu congrue dictatore dispone
tur post narracone et rone dictor afferat et
simul conclusione amplectitur Materia que sit mag
huic exornacioni annecti rone dica videbitur
si cu amicos hortamur vel sibi psuadem cum
quidem hostium aut dehortamur aut consulimus
hyta utilitatis ve honestatis rone isto colore
vteni posset tu hec exornacio velud grauissimus
nobis testis est Cicero no nunq contin etiam
si no constaret pdictis tribus exornaconibus suma cio
et conclusione nos ipe sinunt mutuo se excipe
rent vel disturparent sed ex modis iam nimis
uulgaris et usitatis vr rectus itaqz continuacio
constabit suma conco et conclusione no sint densa
et continente vbor frequentacione cu absoluacione
suar et hec de continuacione

Conparacio. Hec est ista vbor exornaco cui

Rithmo inuidet / nō quia rithmus sit figurā
sȝ qr est quedā exordinata distinccionū & clau
sularū consonancia que et si ī medio attendi possit
maxe tm̄ pcipitr in fine cuius rithmi aliqualitr no
attenditr in hac exornacōne nō semp̄ eādem exi-
gitr nisi ne penultime sillabe dictionis concordancia
sȝ tm̄ ultime sillabe quarū utrāque exigitr in rithmo
Cōe aūt est hec exornacō cum gn̄i ciuilis pti
orantis nullo nō in gn̄e accidentali pot locū
hr̄e omnib⁹ ptīū constitucionib⁹ attribuitr nō est
aliena ab illa pte argumētacionis recipitr ab
omni figura equali· nisi sepius tractatus in at
tenuata gn̄e cū nescio quid in se puerile hēat
et mltū grauē pnūciacō nulla est determinata
neqȝ motus gestus ne corpis nisi quā similiū
diuersitas et dissilitudo pcium orantis in quib⁹
vsabitr color iste exiget aūt eple ptes possent
uti hac exornacōne nulla est eplaris materia
que colorem istum fugeat / sȝ vnū est pincipue ī
hac exornacōne tenendū ut si grauius iudica
do esse volum⁹ p̄mo vtamur colore isto et de
exornacōne que compar dr̄

Similr̄ rē l· Hec est iiija vborū exornacō cui
ut uisū est sua lepos inuidet est aūt lepos que
dam in dicendo suauitas sine grauitate delec-

tacōnē auribꝰ afferens quādā vboꝝ gⁱāciā
qđ quia rarie fit per hanc et frequēter exor
nacōnē ꝓpea et nō nullis lepos uterque attri
buit̄ Sunt aūt qui sibi n̄ magnit̄e quādā attri
buant figurā quā et heton vocant est autē
hec exornacō cū loquētibꝰ duabꝰ latis tenuis
ut exilis ꝓpea nullo ferme dilictū peīcū artis
distinguit̄ ſꝫ plimū cōis est placet itaqꝫ ipāꝫ
esse tribꝰ gn̄ibus cōem licet raro utendū sit
ipā Illud fortasse dici possꝫ quod in illo gn̄e
frequēcius tenet̄ qđ cōis videt̄ lenius Ego
vō sencio gn̄ā plimū grauia ēe et lauia ꝑ
differencia cāꝝ que ī ipis tractant̄ Raro
pro diuersitate ipaꝝ sepius aut rarius vtem̄
hac et quāꝫ nup̄ dixi sequētibus exornacōibꝰ
ut quociens leuos erūt cāe tū sepius vtam̄
Sin graues erūt nūq̄ aut raro cāꝫ oronis
pti pōt hec exornacō quenire ſꝫ cū raro ī tota
oracōne ipā vtim̄ rarius tū ī ꝯfirmacōne et
confutacōne· que ptes plus grauitatis hn̄t pōt
Cuilibꝫ gn̄i accidentali quenire rarius tam
honesto Cum oīs possint ꝯstitucōnes vel sic
cadentē duat̄ tū ut mea fert opinio in ꝯstitu
cōne legittīa exornacō vna ex quaꝫ ptibus ar
gumtacōnis videt̄ apcius ut hac exornacione

si q̄n̄ vtendū est

Si quando utendum est cum omni figure possit concedi
apcius ut hac exornacione tamen congruit attenua-
te pronunciacio quantum est de se in sermone celebri ce-
ter in narracione vel in iocacione remissius at
in dignitate et demonstracione possit tamen etiam in
sermonibus contencionis atque amplificacionis tractari
si quando uteremur simile cadente in sinis quibus eodem
pronunciacionis species competit secundum hoc patet est de
motu corporis Idem sencio cum epistola sit mistrum multum
apercione oracionis remissius non tamen dignitatis
afferens recte concedi videtur omnibus partibus eius modo
non sit nimius frequens in eadem epistola propterea circa
robur persuasionis materia que levis est et cotti-
diana promulgata videtur comodius hac uti exor-
nacione Et hec de similiter cadente

Similiter desinens etc. Hec est verborum
exornacio in qua nichil omnino quod ad artis precepta
pertineat variandum est a superiori exornacione cum
inter se vehementer conveniunt velud Ciceronis
est sentencia hoc excepto homeothaton non potest in-
dere similiter desinencia quando tales figure earum distinc-
cionum que per casus inflectuntur convenienciam ar-
guit hec vero non casuum similitudo sed potius verborum
et sepe adverbiorum que partes casus presunt sunt expertes

ordo quidam ac sua convenientia desideratur in
ceteris aut idem est sentiendum quod de similiter cadenti su
periori loco satis excussum sunt que nobis hunc suffi
ciant si illud tenuerimus tunc aptissime nos uti
similiter cadenti ac similiter desinenti si utramque ex
ornationem eadem in parte collocabimus velud Cicero
clarum exemplum subiciat et hec de similiter desinenti

Adnominatio etc. Hec est illa verborum exornatio cui
paronomasia convenit habet autem cetera vero communia
cum superioribus duabus exornationibus hac excepto quod
illud annominationis genus de quo Cicero suo loco
perscribitur ibi. Hec sunt annominationes etc. Non
ingrata michi videtur ratione posse etiam in gramma
te hic Quare eam partem magis videretur tamen a pre
dictis duabus exornationibus cum etiam ceteris generibus
quibus annominatio utitur separari Sed quia nichil de hac
separatione a Cicerone incipitur neque ego diutius
insistam placet igitur eadem ratione tractari in omnibus
partibus ceteris hanc exornationem qua similiter cadens
et similiter desinens si prius illuc tenuerimus semper
etiam maxime que ad iocationem pertinet suscipe anno
minationem quam superiores duas exornationes Ideo
aptissime videtur concedi exordio per insinuationem
cum usui volumus auditam irritare anos cetera ex

consciptus desimili desineta repetamus non modo
ignoremus hiis tribus exornacionibus sed vero vtandi
esse cum racio repetatur ex Cicerone in postrema parte
huius exornacionis · et hec de annominacione

Subiectio est etc. Hec est 18a verborum exornacio cui
figuram euthaprobens nomine rudet est autem relic-
mens exornacio nostrum grauitatis et acrimonie huius
propria nostrum a superioribus tribus differt exornacionibus
neque tamen sicut ab omni artis loco suscipitur Cum enim
non numquam quolibet in genere videtur aptissime tamen et
frequentissime in iudicialibus causis tractatur confirma-
cioni et confutacioni maxime propria est non numquam narra-
cioni et diuisioni conuenit rarissime etiam exordio
et conclusioni dubio genere videtur esse aptissima non numquam
esse honesto Minus autem propter attinent turpi atque
humili coniecturali atque iuridiciali constitucioni sepius
etiam quia legittime concedimus in confirmacione racionis op-
portunius hec exornacio tractatur quia in aliqua parte
argumentacionis cum neque propositioni neque simplici racioni
satis comode fuerit complexioni etiam minime conueniat
nisi complexione et confirmacione racionis principaliter
componamus quod sepe contingit non enim sola complexio confusa
confirmacione racionis hanc possit satis apte conficere
Grauiter genere figurae Mediocri que operit egregie

Si quid tractet q in otentione et otrouersia sit po
situz rarissime aut in attenuato gne scribendi
modus vo pnunciandi tal' erit quale Cicero iubet
esse in otinuacone aut in distribucione posset int
duz tristem ad cohortacionez no nuqz eciaz ad de
monstracionez si ius trijs pnunciandi gnibus deglo
strium dixi modus adhibet qual' cicero assig
natis ptibus attribuit quib' exple ptibus congruit
ciuz est q no exordio neqz ipso narracioni aut co
firmacioni narracionis sed aptissime sedet i
ofirmacione peticionis vna cu oclusione si vnu
que simul' tractatur Materia vo explanans no omis
erit que indicacoes venire possit sed illa solum
que apud que ut vulgus aut tenuin i otrsia
ac in lite est reposita q duob' euenire modis
pot aut cu qqz vituperanus et cita rone turpitu
dine vite eius inferre demonstrare que volumus
item eciaz cu iustu aliquid aut i iustu ee ofirma
mus aut q 2o loco dicendu erit si in nim aliqz
turpitudine aut criminacionez vl' i famiaz et hec
de subiectione rez

Graciacio rez l. Hec est ipsius vbon exornaco cui
vndet Methaleusis et aut ubi volut Climax sine
cathena sz emendacius ut venerabili et sic de
placet Anodiplosis est aut gradaco satis quilibz

Gñ cois nulli orois cois pti inimica sp̄t quia
narracioni comius ferme nūq̄ uelud eciam cetere
exornaciones diuisioni conueniat omnibus gradibus
accidentalibus gravata nullam fugit constitucionem
exornacioni causa festiuitatis nitori et leporis hec ar
et melius adiungi uidetur non tamen confirmacioni
repugnat cuilibet figure cois est pronunciacio ea est
quam et similiter contenta in gradacione et ipe orois p
tes exigunt idem de gestu et motu corporis intelli
gatur potest fuere omnibus partibus epistole aptissime non tamen
nullus uidi uti hac ornacione in literis nisi mus q̄m
ad confirmacionem narracionis peticionis et maxime
extreme conclusionis . Translatio nulla est ipsa sed cois et
quasi indifferens cum gradacione uti volumus Non
tamen consilium erit illis qui hac exornacione uti vo
lent ut in eadem epistola nūq̄ plus quam una in parte
utantur facere idem eciam de partibus orois senacio
cum nitori insit leporis tamen colori quod sepe grauI
tatem et dignitatem oratori aufert nisi firma
cum modestia tractetur et hec de gradacione

Diffinicio eius . Hec est ·2· verborum exornacio
cum ut est prima sua ethymologia videtur esse enim
ethymologia verum fino quod ipso vibracio ondit
nam ethymon grece verum sonat latine et leges

simo Quolibet in genere Sedet apte diffinicio
non conciliat exordio nec non perficiat sed afferat loco
alicuius tonus eorum que dicta sunt neque narracioni
neque divisioni competit commodissima aut hec
exornacio in confirmacione et confutacione nunc at
in conclusione cuius possit accidentali genere congruere minus
tamen tempore familiaris aut est adeo constitucioni le-
gittime ex diffinicione ut vix ea constitucionis species
possit sine hac exornacione tractari hac tamen refert
inter hanc diffinicionem et aliam quod hic possunt multe
diffiniciones afferri ibi autem unum est ab actore et
eo diff. diversimode diffinitur Quare non inconve-
niens videri debet si hec exornacio etiam in aliis con
stitucionibus reperitur et maxime in legittima ex translacione
cum ea non in iure civile quod legum docti unus potorum
notant sed in iudiciis et in criminalibus causis fit
translacio in confirmacione tonus commodissime utetur
diffinicione non nichil in exornacione toni etiam
et complexioni posset tradi figure gravi atque
mediocri unire concedit minus aut attenuate pro
nunciacio debet esse indignitate principaliter cui sit
gestus respondere debet Non inconveniret exordio
explanari sed destinum honestius utitur in confirmacione
narracionis atque peticionis Illa est hunc exorna
cioni favorabilis materia que consilia suasiones aut

desuasiones hortacones continet cum affirmare volumus quare aliquid sit agendum aut non agendum putatur cum id hec exornacio comoda quod omnes rerum partes una et potatur ita diluvide exponit et breviter explicat velud est apud ciceronem nostrum in extrema huius exornacionis parte ut neque pluribus verbis oportuisse dici videatur neque brevius potuisse dici videatur neque brevius potuisse dici putetur et hec de diffinicione

Transicio et cetera Hec est 2a ubi exornacio cum rudet transitos sic enim solent greci more suo appellare ab aliis vero Epilogus assignatur huic exornacioni est enim epilogus brevis et summaria superioris sermonis replicacio sed hoc inter transicionem et epilogum refert quod transicio non solum dicta commemorat sed etiam dicenda aperit Epilogus vero se solum ante dicta refert utimur autem aptissime in omni exercitali transicione locatur vero exornacio congrue in confirmacione et confutacione cum plures argumentacionis partes sunt in omne rethorica que ne multitudine dictorum obruetur auditoris memoriam aut obscuritate dicendorum obtundant intellectum maxime transicione necessaria est ostenditur enim breviter quod dictum sit et cum hoc simul breviter exponit quod consequatur velud sua diffinicio demonstrat l lon

136

est aliena hec exornacio a narracione cum aut
plura complectimur negocia aut plures partes in
eadem re constituimus cuius rei Ciceronem habe
remus auctorem ea in oratione quam pro quinto liga
rio apud cesarem habuit non convenit et exordio presertim
cum ab adversario benivolenciam captamus Quod
in genere accidentali por color iste usari nulli con
stitucioni repugnat non ita proprie in simplici oratio
ne argumentacione vero tractari debet sicut cum
ab una speciem argumentacionis que sibi contenta
sit partibus transsimus ad aliam speciem quod si iure fines
simplicis argumentacionis quamque tractetur tunc proprie
concedetur confirmacioni ratione omni por figure con
venire Sepius tamen Mediocri et gravi figure
quam nista et difficilia in illis duobus generibus
sepe concurrunt quod ubi contingit transsicio videtur
materie opportuna pronunciandum vero in demon
stracione cum sinus gestus concedendus est commo
dissime hec exornacio sedet in eo eplaz genere ubi
nista narramus Quare penitus materie disse
rendi explicata uno negocio preparet se ad nar
racionem sequentis negocii per transicionem opitu
latur aut hec exornacio illi materie eplari in qua
aut animi figure aliquam alicuius ingratitudinem
exponere volumus aut singularem sine modest

tiam sine misericordiam vel clementiam alicuius
declarare volumus cum aliquid gestum est quod vel
expectari vel optari debere videbatur ideo magis
ad laudem aut ad vituperationem pertinere videtur
quam pertinet ad deliberationem vel ad audaciam ex
quo nullus usus est hanc exornationem commo
dius indemniacio genere versari quam inceptis
Et hec de transitione etc.

Correctio etc. H. Hec est 22a colorum exornatio
cui innuit Epidiortesis secundum religiosum virum Iohannem
Januensem ordinis predicatorum in suo catho
licon. est enim epidiortesis clara cesura superveni
ens ad correctionem prioris locutionis sic dicta.
Ab epi quod est supra et dion clarum et tesis cesura
quia clarum prius dicti sermonis correctio sive e
mendacio est etiam cesura idest quedam divisio quia
quodammodo in melius vertitur quod divisum et post
positione videtur. Sunt etiam qui dicant figuram
que Epideoneos dicitur ad hanc exornationem
referri potest non incommode versari in quo libet
genere essenciali videtur tamen regnare in genere demon
strativo cum aut insignis aliqua laus aut
vituperium plurimum augeatur correctione. Mar
ciano numquam conceditur nisi in coniecturalibus

eius quod multis tamen non placet cum hac exornatione
genus cum nichil impugnare videatur quibus hiis que
precepta sunt de brevitate narrationis. Quintili-
anus autem libro suarum institutionum prudentissime
ut omnia improbat et quandam superstitionem quandam va-
cant similiter eorum qui tam stricta brevitas observa-
cione utendum putatur ut nichil narrandum sit
nisi quod narratio in negocii gestionem cadat cum pli-
ma vincendi ei narrationi concedantur non aliter
quam quodam future argumentationis semina quod
ego in primis probo tamen multo magis ab oratori at-
tendi debeat quomodo brevis narratio sit probabilis
brevius sit videntur cum oratorem magis inco-
laudari si ab hac exornatione supersederit cum
aliquid sibi narrandum assumit quam in ipsa
uteretur. Postremo in iudicialibus causis convenit igitur
principaliter confirmationi confutationi ac etiam con-
clusioni speciali. cum ipsa conclusio constat amplifi-
catione non repugnat exordio propterea cum ab ad-
versario benivolentiam captamus apud auditorem
conclusioni non competit quoniam honesto iure conceditur
cum illum oppugnamus qui ab omnibus oppugnari
debere videtur. Non numquam in dubio genere sed raro
in turpi atque humili versatur correcto. Constitutioni
coniecturali atque iuridiciali sepius quam legiptime

concedimus non congruit proponi ac sermoni commodis
tum in confirmacione sermonis commodissime aut in
exornacione verum correctione genus figura atque
mediocris sermonis isto colore utitur quia attenua
ta pronunciacio eius est humida que in distribucione
melius aut in cohortacione gestum vero firmatur
ex sermone pronunciacionis que assignatur speciebus clemen
tis vocis statum excepta sunt illa parte epistole concludit
apparens tamen cadit circa medium epistole aut circa fine
quam nunc primo cum illud maxime ab oratore sic tenendum
ut fine oracio sit sine epistola ea sic nunc primo modes
tissima cui modestie satis repugnat correctio
Materia illa erit huic exornacioni subiecta que
aut ad laudes aut ad vituperia pertinebit ve
lud paulo ante admonuimus cum de generibus dicebatur
Et hec de correctione etc.
Occupacio etc. Hec est 2a verborum exornacio cui
siqua est figura que similitudine aliquantum compositionis acce
dat eam plerique statuunt esse parentesim que sic
dicta est a para quod est iuxta et thesis posicio quasi iuxta
posicio non quod oracio fiat hec exornacio eo modo a po
etis interponitur parentesis cum ipsi numquam volunt
esse parentesim nisi cum oracio ut plurimum perfecta
interponitur alterius oracioni oratores vero non sic utun
tur occupacione sed etiam consummata superiori

oratione Cum voluit aliquid occulte admonere
aut cum si qua elapsi preterierit contenti solum
tetigisse et non expedisse quod fit ubi tale quid lon
gum est aut ignobile ita ut planum fieri non pos
sit vel si explanetur fatale reprehendatur Anologia
tum hic videtur esse quos eam apud poetas cum utraque
modo aliquid imponatur secundum aliud atque aliud velud
intendente patet demonstrativo genus ac iudi
ciali prestantia cum omnibus agitur sepius convenit quam
deliberativus cum non est hec exornatio in grata
exordio cum adversario benivolentiam tralyminus na
rrationi non satis familiaris cum videtur esse contra bre
vitatis exclusa est divisione confirmatio et con
futatio semper gaudent occupatione non numquam
etiam conclusio per amplificationem in genere honesto
ac dubio cum cum qui turpe genus habeat frequentius
reperitur numquam aut per raro in humili coniecturali
et iuridiciali constitutioni sepius quam legiptime
adiungitur confirmationi in omnis exornationis que
presidio est satis cum et tribus generibus figurarum
Modus pronunciationis sumatur principali ex cohor
tatione ita ut nunc gestus ab ea parte pronunciationis
distinpet non penitus negotio quibusdam ab hiis probus
mollitudinis vocis ut iudicii occasioni et quam
pronunciationi Circa partes quale videtur minime convenire

exordio narracioni vero non inepte concedit^r in qua plus quam in alia epistole parte elucidatur. Erit autem maxime commodum hac exornacione uti in epistola cum causa tenebrimus maximam in qua aut egregie alium exprimere volumus vel accusacione ut in fama vel in aliqua presenti laude extollere que omnia exigunt modestia aut egregia quadam oratoris prudencia nec numquam hac exornacione utatur orator nisi cum locus causa et tempus exigunt et meo iudicio non nisi semel in eodem fiat epistola rarius eciam in oracione Et hec de occupacione

Disiunctum etc. Hec est 29a verborum exornacio cui et sequentibus duabus exornacionibus in qua non posset racione videre gemina quoniam hec tres exornaciones disiunctiva quoniam manat velud Cicero ipse docet in postremam parte admiracionis est eius gemina velut perite diffinitur A venerabili Beda quoniam vicia quoniam vicia precedencia aut unius verbi aut una sima concluditur et cum magis propria racione convenire videretur coniunctioni et adiunctioni nec et hec figura penitus silencio in hiis exornacionibus velut et gramaticus cum eam reponunt inter figuras construccionis Nullum est hic vicium ut ibi sed potius exornatur et eligencia dicendi Coces

aūt satis hoc sūt tres exornaciones ī tota arte
Quare breui hec est absolueda pcepcō pot eni
satis indifferent vsari disiūctis in quib; g̃uē
car exercisaluū Qualit in pte orōnis excepto
q̄ tū br̄ ꝯ nietez plimoz nō satis aimaori bre
uitati Neminī quide cū l Cicerone cū ceciā
l quītiliano p̄capi nō solū paucitate vboz in
breuitate narracōnis intendū esse s; mlto mag
sinaz aquib' orator comode supsederit pot
cū ergo indisiūcto iudicarī' vnū quodq; ēe
concludi vbo ea res sepe nō min' apte fieri
poss; si plima v' vbo concluderent' nō tū pe
nit' aufero disiūctū a narracōne vbi ēta io
sine pluralitatē vboz exigat ceteis ptib' orōnis
satis libaliter ordonaciā est hec exornacō a nullo
nō admittat' g̃uē acci' concedit' etiaz cont' omi
constitucōni tura id' mag' ppōcōni cuent orōe
nō geludit' ꝯfirmacōni iōnis et exornacōni
plirimū est domestica est figura l nulla est
figura que nō comode hac vtat' exornacōne
in demōstracōne indistribucōne in ꝯtinuacōe
in dignitate hac etiaz narracōne ceteisq; ptib'
multitudinis vocis posset hec exornacō pnūciari
pro diuersitate sinaz et peaū orōnis Idem ī
tellige de motu et gestu corporis sm ordine ml' —

titudinis vocis Nulla est exple ps que habeat
exornaciones ab errat narracio tu maxima ipse
gaudet Similis confirmacio narracionis ac
peticionis Equalz maria post se hanc et se que
tes duas exornaciones includit et hec de distinctio

Commixtio etc Hec est 25a verborum exornacio
cui eadem que superius vide figura nisi illud
forte cuiquam apcius dicta videatur scilicet more re
mina prius vide cum ipsum verbum inter duas con
distinctas velut in medio positum sit inseras cum
greca qua vocatur idem quod medium in latina Ce
tera reputantur ex superiori exornacione si unum
ex ceperimus cum eum enarracione distinctum exa
perimus tale quicto non conuenit narracioni est
eum brevitati propter inquam non aliena ad illud adi
tate modo tractetur modeste et hec commixtione

Adiunctio etc Hec est 26a verborum exornacio
similima superiori hec solo differens quod ubi su
perius verbum interponebatur hic aut preferetur aut
postponitur velud docet suis in exemplis Ce
tera quare hiis qui in hanc artem comentarios
fecerunt placet si verbum preponitur sibi vide prothozeu
ma que figura sic appellata est a prothos quod est

finiu et zeuma Si vo vbu post ponit tunc
ypozeuma recte huic exornacioni ab eisdem con
cedit cu ypoz gruete sonet post aut subtus
Cetera no granatz pscribe ut quib in gnibus
quib omnis ptibus qua igne accidentali &
sic deinceps hec exornacio comodius haret nisi
illud sueuin etiam apud mediocritez autos trs
et aut ctiz esse hanc exornacione maxie cum
pcedent queuire michil itaqz mutandu ar
bitrez de tota artis scripcone in hijs tribus ex
ornacoibus preter ea que narracione dicta sunt
ac de figuris si hoc intelli q maior silitudo
est int conuctonez et adiunctonez quaz inter
has etiaz disiunctu exquo michil omnio va-
riandum est esse in hijs duobus postremis ex
ornaconibus de tota arte mire optitu reliqua
inuenient exhijs qua sunt disiuncto gestla no
tu nos fugiat illud q Cicero monet ad fre
quentitate disiunctonez ad breuitate exquo
pulcre scipit varius disiunctones vtendum
esse frequencius vo conctones et adiunctonez
et hec de adiunctone

Conduplicaco xx Hec est 21 vbor exor
naco cui rudet epirens sine ut alijs placet

epynalensis sed illud distat quod epynalensis sine ut
aliis fit cum eodem duplicatur dictio sine medio
ut apud Virgilium in vi. Nisi ad perusores Cin
niali nemne adsum qui feci in epynalensis vero
multis in medio verbis positis aut aliquo vno
idem conduplicatur verbum veluti extat in omnibus
exemplis que Cicero huic exornacioni subicit
idem tamen Cicero nobis est auctor circa principium sue
in cathelinam inuectivarum illius specie conduplicaci
onis cui epyzeusis competit ut inquid fuit
ista quondam in hac re publica virtus sed hec
modestior videtur conduplicacio quam epynalensis con
tinet et magis exardua illa vero conatatior quam
probat epyzeusis et poetis sepius concessa potest
tamen et poeta epynalensi et dictator epyzeusi fre
quentare uti pro diuersitate causarum temporum et locorum
voluerit aut homines docti has figuras de genere mul
tum utendi epysensim dicunt esse ab epy quod est
super et zeusis coniunctio vel duplicacio quasi superior
dictionis duplicacio epynalensis superior quasi superior
resuperior. Cum hec exornacio possit in quolibet genere
tractari dicatur tamen in genere demonstratiuo freque
ter eciam locum habet in genere iuridiciali cum agitur
de criminibus adversariorum cum exordio in quo tra
hitur beniuolencia ab adversario sine hoc fiat

in principio sine per insinuacionem possit non numquam
applicari. Hec exornacio quamvis hec non fiant in eius
principio rectissime tamen ea utimur in confirmacione
et confutacione et conclusione per amplificacionem
et comminacionem honesto genere ut plurimum conceditur
cum adversus turpissimum hominem dicimus constitucioni
coniecturali adhibetur conduplicacio sed in ea summa cum
modestissime tractetur quam aliis qui utuntur constitucionem
iuridicialem assumptiva et concessio eius omnibus per
deprecacionem ceteris autem partibus iuridicialis consti
tucionis attribui potest exornacioni quam maxime
convenit non est etiam confirmacioni racionis neganda
una non numquam commode racionis interponitur genus
figura tractandi inciderit utetur hac vel hac
exornacione. Ideo sensi mediocri provincia erit
in distribucione aut commutacione parcissime quam
in conclusione utemur conduplicacione recte pronunciari
videbitur in cohortacione et conquestione. Motus
congruat voci velud in arte scripsit. Conduplica
cione quidem utitur in exordio epistole cum acriter
in adversario invehimur quod ego non probo nisi ipsa
est epistola magnitudinem criminis imitaretur recitans
itaque probetur narracioni ac etiam conclusioni quam
per summam indignacionem aliquid concludit. Que
materia sibi frequencius aut exornaciones vendicet

cū enī Cuilibz i ingnacōni aut ɔquestioni
ɔuenit s; ubi ḡnus nimiuz et aspera concitacō
pro singulari aliquo videt̄ est exprimeda merito
igit̄ inuenit ep̄lis concedit̄ & h̄ de ɔduplicacōe

Interpretacio 28 Hec est 28a vboꝝ exornacio
cui nō satis apta rōne quidā tautologiā at
tribuūt cū tautologia nomē capiat a tautos q
est idem et logos s̄mo qī idem s̄mo ut egomet
ipse alij sibi attribuūt polithoton hac etiā nimis
rōe videt̄ s; hanc ad p̄ns gramaticis ɔtrouersiā
relinquo cuilibz ḡn̄ cāe est narracōni pern̄
est aduersa opponit̄ enī p̄cept̄ de breuitate di
uisioni nō ɔuenit nō est inggrua exordio si
que tn̄ ptes plimū gaudent int̄pretacōne hec
sunt ɔfirmacō ɔfutacō atqz conclusio a nulle
ḡnē accidentali est aliena orō .s. oīm ɔstitucōi
eqūa nō ꝑposicōni nō rōni nō tandez ipī com
plexioni s; confirmacōni ɔgruit in oīm fi
gura uti possim̄ int̄pretacōne p̄nūciacō
nulla est certa nisi quā diuerse ptes oronis
ac varie sine sibi determinabit gestus vocis ui
deat nulla est ep̄le ptes que hac exornacōnez
fugiat nulla matiā hac aborret comodissime
tn̄ orator hac ipa utit̄ cū applicacōne studet

Et hec de interpretacione

Commutacio etc. Hec est 29 verborum exornacio
cui antimetabula videtur sic dicta ab anthi quod
est contra et metha trans et bole sina quasi transmu
tacio sermonis cum sina / Sunt autem que credant
omeculeton hinc exornacioni videre quod etiam non
placet religioso viro pharum januensi in suo ca-
tholicon vbi tractat de coloribus et de figuris Est
autem hec exornacio satis in omni genere causis comodius
vbique tractari quam in narracione comodissime
tamen largimur istam exornacionem confirmacioni confuta
cioni et conclusioni et si non nunquam in exordio trac
tari possit cum genere accidentali potest accomodari
nullam fingit constitucionem cum confirmacioni cum
atque exornacioni non incomode fiunt / in nullo fi
gurarum genere aborret pronunciacio narrabitur pro va-
rietate partium orationis et precluisitate sine sedem
seccio de gestu et motu corporis / nulla est ex parte
pars que non posset uti colore isto modo id curet
ne cum una in parte usi fuerimus frequenter in aliis
partibus disponamus et cum hoc ferme omnibus ex
ornacionibus causis appetit cum quasi distinctis luminibus
ipsa oratoris dictio intelocat coloribus genere dilli
milibus materia explanans que coniunctione gaudeat quasi

Co[mmun]is est modo aliquid in ea tractet[ur] q[uod] hanc
apte v[er]bo[rum] et s[ente]n[tia]r[um] co[m]mutationem recipiat et
hec de commutatione

Premissio etc. Hec sequitur est 3a v[er]bo[rum] exor-
naco cui iuxta co[m]mentores epistolare convenit
tractat[us] aut comodissime in ge[ner]e iudiciali et
longe frequencius qua[m] aut deliberativo in ex-
ordio et conclusione aute[m] aptissime utitur p[re]-
missione ita ut ei p[er] comoda et p[re]cessaria
sic p[er]s[ona]m cu[m] pro aliquo reo erat p[ro] quo n[on]
in dubio et max[ime] temp[or]i veteri[bus] p[ro]pter exornac[i]o[n]e
in constitucione coniecturali et iudiciali que max[ime]
tractabit[ur] colo[r] iste exornac[i]o[n]i que una est ex
quatuor p[ar]tibus orationis concedent[ur] p[ro]missione[m] no[n] mi[nus]
confirmac[i]o[n]i ro[gatio]nis et conplexioni p[otes]t in o[mn]i figura
orat[or] p[ro]missione vel p[ro]nu[n]ciac[i]o[n]e ea utendu[m] est
qua[m] nos quippe concedem[us] conquestioni s[ci]l[ice]t de[m]o[n]s[trati]o[n]i
de gestu et motu cu[m] in exordio conpl[exion]e sepe utilis sit
p[ro]missio conclusio t[ame]n p[ri]ncipalit[er] isto colore gaudeo
p[er]s[ona]m cu[m] nos aut nostros commendatos esse volum[us]
apud superiores p[ro]pter ea recte supplicaciones et omne[m]
materia[m] in qua volum[us] nos totos aliis offerre
ut inde captem[us] benivolenciam explicam[us] hac
exornac[i]o[n]e et hec de p[ro]missione

Dubitaco rc[tus] Hec est 31ª vbor exornaco cui
ut ferunt qui huius artis studiosi fuerunt partores
coincidet cum possit in quolibet genere tractari genere tamen
eius est vsitari pocius in genere demonstratiuo Illi
exordio conuenit in quo beniuolenciam ab aduer
sario trahimus non eciam conueniret vtrum coniecturali
dicatur tamen principaliter in confirmacione confutacione
et conclusione presertim cum amplificacione vtimur
in genere honesto ac dubio non in genere dubita
cione vtimur constitucione coniecturali et iuridiciali
sepius non semper moratoribus monitoris pertracte
est hoc aut illo colore vti quamuis eminate partes
de quibus in arte describitur iusse iudeantur talem
exornacionem admitte nisi qualitas causarum et ce
tere circumstancie talem exornacionem exigant qua
racionem volo intelligi dictum esse de omnibus prius
positis et sequentibus exornacionibus in Medioori et
sublimi figura frequencius quam in attenuata
vtemur dubitacione aut distribucioni et magis
continuacioni non nichil eciam pronunciabimus in
questione et cohortacione narracioni explari prin
cipaliter opitulatur et si in ceteris partibus non numquam
possit Illa materia gaudet hanc exornacionem in
prius aut admagnitudinem pertinet et huiusmodi
Et hec de dubitacione

Expedicio rei l· Hec est 32ª verbor exornacio cui
ut dicit cataplensis videtur usitatior aut ut impli
cius in genere iudiciali quoniam in parte sedeat in certis
s· demonstratiuo et de liberatiuo confirmacioni et co
futacioni magis est accomoda hec exornacio
posset etiam in conclusione per enumeracionem sed cum
hec res contingit in genere dubio sepius quam in alio
tractatur vel et coniecturali atque iuridiciali constitu
cione tamen propter eius est in iuridiciali usitari in confirma
cione rerum verum aptissime expedicione Medi
ocri et grauiori figura sunt pronunciandum autem est
in demonstracione et continuacione non vero in dis
tribucione gestus pronunciacioni congruet confirma
cioni narracionis principaliter conueniat materia vero
illa ad se vocat expedicionem que est in confirmacia
posita semper cum demonstrare volumus aliquid
non esse iustum aut honestum aut utile verum ut
ait Cicero hec exornacio plurimum adiuuabit con
stituciones coniecturales cui illud ego addo cum de
coniectura queritur tractando constitucionem iuridicia
lem absolutam fit enim per sepe ut ipsa coniecturalis
coincidat ab hijs speciebus constitucionum que ante
iam commemorauimus nec Ciceronis sententia creditur in
oratoria facultate semper solet hac uti exornacione
nam sine ea quid non poterimus Si Ciceronis credimus

nisi nobis ipsa negocii natura dabit facultatem
et hec de expedicione

Dissolucio etc. Hec est 22a verborum exornatio
que ut quibusdam placet dyaleticon dicitur Aliis
vero quorum sana veritati amicior videtur esse placet as
sinteton dicendum est enim assinteton defectus con
iunctionis cui opponitur polisinteton. Si enim ethymo
logiam velimus attendere utriusque nominis scilicet dialeticon
videbimus analogiam velimus attendere utriusque
nominis scilicet dialeticon et assinteton videbimus ana
logiam amborum convenire licet ethymologie racio
sit diversa. et ita michi placet dicere quod hee figure
realiter idem sunt dicitur enim dialeticon quod est duo et lis
divisio et thesis posicio quasi dissolucio racionum assin
teton vero dicitur ab a quod est sine et sin quod est con et
tesis posicio vel coniunccio quasi sine coniunctione hec autem
re conveniunt licet nomine differunt A nullo gene
rum excepta est hec exornacio Sed omnibus inclinat
tamen cum omnibus partibus orationis congruat nectere servit
narracioni habet enim in se maximam vim ad brevita
tem sine qua oratoris narracio non potest stare cuilibet
accidentali generi conveniens est nullam constitucionem
fugit omnibus argumentacionis partibus est accomoda.
Quelibet figura gaudet dissolucione si congruo

loco tractatum sunt pronunciacio nulla est que sit sine
neque nulla species pronunciacionis est que sibi non pos-
sit convenire quoniam dissolucio potest omni sine ad aptari
si tamen verborum ordinem aspiciamus et frequenter oratorum
usum nos pronunciabimus dissolucionem aut commina-
cionem aut quod maxime placet in distribucione gestus
pronunciacionis conformis erit Hoc plenum est quod ad
partes exple pertinet quoniam nulla est que que vitet hanc
exornacionem amittit nisi forte illud dicamus illud
explanare frequencius uti dissolucione in quo demulcens
aliquem amonemus aut reprehendimus aut ostendimus
quod quidquam rebus fieri potuerit hic autem aut ait Ci-
cero hoc genus exornacionis nisi acrimoniam vehemen-
tissimum est et ad brevitatem accommodatam Et hec
de dissolucione
Precisio etc. Hec est 3a verborum exornacio cui
videtur eclipsis aut apodiopasis Et cum eclipsis de-
fectus quidam necessarie locucionis sic dicta ab e quod
est ex et clipsis quod est lux quasi simul ex luce posita
aposiopasis vero est validus defectus oracionis ut apud
Virgilium in Eneydos quos ego ibi verbum deficit sed
castigabo vel puniam Et apud Terencium in Eunucho
ego ne illam deficit hoc verbum amabo que illum
sub audito admisit quod me supplicem exclusit etc. Et
dicitur ab apos quod est defectus et usios quod est substancia

& pasis q est passio quasi defectus substancial' passio
differt aut ab eclipsi quia inde est q verbu supp
pleat in apachopali in eclipsis no ipse usus dat
q verbu debeat subintelli ut hec seru subauchiat'
loquebat' p̄asio poit in quob gne tractari Sz fre
quencius demonstratiuo et iudiciali nunq narracon
aut diuisioni gcedit' nisi aliq digressio ca criia
tonis augende fieret i ciecturalib' exordio non
i gruit p̄stim cu ab adusario aut nob' ipsis captam'
beniuolenciaz illiu quadaz p̄asione actus catupni
nuncio et nos insabilior̄z infra ordine ordo
gfirmacoi gfutacoi et max gclusioni pam
plificacones et commisacones largiu' hac exor
nacones gnu honesto turpi et dubio recte gcedit'
p̄asio simili nunq gstitucoi ciecturali pincipaliter
gnt iuridiciali fiunt p̄asio simili nunq gstitucon
ciecturali et immo no legitime gfirmacoi romis
atq exornacoi no se negat exornaco i omi
pot figura vsari qua eciaz ipsi comici cu aliquez
i dignacois locu tractant q est frequent comode
possint uti p̄asione pnunciaco ppa erit i cōques
tione inde hortacione Gestus no erit dissimilis
pnunciacoi ut tu sit acmonie in ipso quantitz
i voce in epl'ari exordio inde no placet p̄asio
poss i clarrucone tractari postq iaz sufficienter

vr a dictatore narratam sed aliquid adiciatur dictis que in ipsa oratione firmatur vel ad excitandum vel odium vel iram possumus etiam aptissime in conclusione vsari cum in postrema parte volumus aliquid valde miserabile relinquere aut odiosum Commocionis de illa re agitur que vel firmam indignacionem vel miseracionem continet tunc illa materia locatur peroracione relinquitur cum quedam attractor tacita suspicio cum peroracione utrum quod illa possit dissertata explanacio facere si veritati et Ciceroni credimus Et hac de peroracione

Conclusio Hec est 3a verborum exornacio cui epilogus convenit. dicitur autem epilogus ab epy quod est supra et logus quod est sermo quasi superioris sermonis in conclusione repeticio in quolibet genere oratori sunt hec exornacio comodissime tamen tractatur in genere iudiciali potest tamen color iste non incomode tractari in confirmacione sed multo comodius ipso verum in extrema orationis parte quam conclusionem notamus differt autem conclusio per ut color est a conclusione que est extrema de partibus orationis quod magis est ornatus magis potest declinere se partibus orationis locari semper est in extrema orationis parte ponenda potest quemadmodum quam ab hac exornacione supersedere maxime tamen inter se conveniunt et in eodem loco comma de ab oratore tractantur si quando quod per racionem est visibitur

in exordio tunc nullū erit genꝰ accidentale cui
nō poss; qclusio qūenire qꝫ qꝫ sepe alias dictū sit
ita consiꝰ quīa accidentalia in exordio ut coꝝ re
spectus nō michil opitulet' ptibꝰ orōnis satis coꝝ e
tribus gnībꝰ qstitucōnis de ptibus argumtacōis
si queret' videndū erit qꝫ sufficient qplecti pat cō
firmacōne; rōnis & qplexione et si sepatim in ut
que pte repiat' sepius ī mediocri et graui figūa
vtrā qclusione nō michil tn̄ valebit' matte ma
ta ro pnūciandi repetat' exceptis Ciceronis pn
cipalit' de ptibus amplificacōnis que sūt cohor
tacō et qquestio nō mīns ex demōstracōne que ē
smonis spēs gestus ac motus quenict predictis
ptibus figurꝫ vocis attributis mollitudine & spe
ciebꝰ suis ad qfirmacōnē narracōnis et peticio
nis pncipalit' les cplē ptes valebit conclusio po
tissime tn̄ exornabit qclusione in ultiaꝫ cplē p
tem ea nāq gaudebit qclusione que nise ħebit a
liquid qūcasie et hec de conclusione

Vnu de exornacōnibꝰ vboꝝ qporūꝫ
artificiose constitutis sit quoqꝫ ad totā
arteꝫ ptinē videbant' stitiꝫ supionbꝰ
qmētarijs in cursu tacta sint opus mīl artis de

incepts exigit ut idem studiū atq3 eadē dili-
gencia in exornacōnib) verbor distinctor habeat cū
autē dictū sint harū exornacionū sepius primū
denominatōne dicendū videt que genera et ordine in
primis a Cicerone tractat nō recedens itaq3 ab in
stituto pposito ut primū que huic exornacioni figura
respondeat explicet consequēt quo in gne principa
liter vsēt et sic deinceps In inventū igit ad primū
tendūt vnū huius artis studiosi per onomatopeia
rndet huic exornacioni sic dicta ab onoma quod est
nomē et per res quod est positō et peia quod est fingo quasi
positō ficti nōis et accepit hec nomē pro quantumq3
pte oīmōis aliquis cū nomē de sono ficti ut stri
dere tali sono valuar quo etiā suos cardines volun
tur et craculus nomē sumpsit a crusono vocis eius
dem huius autē hoc ut in pluribus cause sibi hec sur
sitive exornacōnes quod et si in omni gne cau posset
apte tractari aptissime tū ipsis utrūq3 in gne de
monstrativo sive ipso in gne demōstrativo separatī
utrūq3 sive quod frequent accidit loca gnis demōstra
tivi transferant in cas iudiciales aut deliberati
vas quare Quare hoc rete noiacōni accedit ut
in gne demōstrativo ducet narracioni vera vel
numq distinctive exornacōnes conveniunt quoniam precepta
que narracōne dilucida a Cicerone traduntur

147

Sepe repugnat coloribus transsumptiuis preter eum ex
parte verbis narracio dilucida gaudet diuisioni eciam
minime conuenit cum diuisio ut sepe dictum est nuda
sit quasi omni ornatu atque simplici verborum ordine con
tenta exordio non conuenit hec exornacio si quo ab
aduersarii persona beniuolencia trahentur non nunquam
eciam cum aut ab auditore aut a dicente aut a re
ipsa ducetur beniuolencia. Sepius tamen reperietur
nominata confirmacione confutacione et maxima parte
oracionis conclusione cum ipsa conclusio constat que ex am
plificacione aut commiseracione in genere et alia consti
tucione ac iudiciali ducatur propterea quod in legiptima
sunt cum hec constituciones plus asperitatis et acrimo
nie quam legittima. Quare nichil mirum si hec ex
ornacio frequencius ibi versatur figura ille quam gra
uiori. Cicero vocat supra hec exornacio fiunt sepe
eciam mediocri rarissime vero attenuate pronuncia
cio erit in demonstracione si in exordium color iste
incidit in confirmacione vero aut distribucione
pronunciabimus. Si cadet in confirmacionem prius co
hortacione aut vel conquestione pronunciabimus. Si
iterum hac exornacione et conclusione tonus gestus
repetatur extremis mollitudinis vocis que imper
dispositi sunt maxime artis precepta nulla est preter completa ex
cepta salutacione que fugat hanc exornacionem

modo ipsa materia maxime hunc excipit colorem in
qua de rebus ad insigne contumeliam aut in dig-
nacionem pertinentibus sermo est | non est autem illud pre-
terendum quod modeste est hac exornacione utendum
et raro quidem ne auditorem novitate offendat
Sed pocius exornat oracionem et hec novacione

Pronunciacio etc. Hec est 2a exornacio ver-
borum transsumptivorum Cui videtur in greco ut fert quo-
rundam opinio figura que Chatagrisim vocatur
est autem tota generis usurpacio alieni nominis cum proprium
deest Venerabilis autem Beda sic diffinit chatagr-
asis est abusio nominis aut verbi ad significandum
rem que propria appellacione deficit dicitur autem a
catha quod est ab et trusis quod est usus quasi abusio nominis
aliorum est sina quod hec figura a Cicerone latine
vocetur abusio quam ipsi dicunt non pronunciacioni
sed alteri colori transsumptivo scilicet abusioni videtur assig-
natur ergo anthonomasia magis ut ipsi putant
congrua racione conveniens huic exornacioni | est
autem anthonomasia significacio iuxta proprii nominis po-
sita ex accidentibus sic dicta ab anthi quod est contra
et anoma quod est nomen et usi quod est equale quasi
contra equalitatem nominis que opinio certe michi
probacior videtur reliqua fore Sunt contra superiori

exornacioni est cui hoc fere commune omnium harum
exornacionum ut sicut abusitata verborum proprietate rece
ditur atque in aliam racionem ut inveni Cicero tamen qua
dam venustate oracionis conferatur ita quibus artis partibus
una ad aptatur exornacio cetere in exornaciones con
veniunt illud itaque non convenit etiam hic repetere
quod frequencius hec exornacio usatur in demonstrativo
genere quam in ceteris similiter in exordio racione pari trac
tabitur qua et nominacio rarius vel numquam narracioni et
divisioni concedit honesto genere et dubio convenit
constitucionibus aut coniecturali atque iuridiciali Sepius
quam legittime accomodabitur racioni confirmacioni in
cionis et exornacioni commodissime sunt generis fi
gura in primis non numquam etiam mediocris hoc or
nata gaudet racione pronunciacionis repetatur ex su
periori colore Idem suadeo de partibus exple et de
materia de quibus nominatim et seorsum quantum michi
ipsa ars dissuadere videbatur in ante dicta exornaci
ones perscripta sunt et hec de pronominacione

Denominacio rethoricorum Hec est 3a transumptiva verborum
exornacio cui sub aliquam partem sui vindicet meta
fora in re sub specie eius sic dicta a meta quod est
trans vel de quod ex re et foros quod est ferre quasi simili
tudo vel alicuius rei vel verbi usurpata translacio sub

tu qui senciant hac exornacōnem trāslacōnem co
ueniencius uidē Ego aūt puto et si nō putaret
materia pforum posse metaforum hinc exorna
cōni uidē ut qū trāslaco fit ab una ad rem inora
tam ul' guso pm aliam aut ptem sui sibi ouenit me
thonomia ubi ponit gnes pro ptento ul' guso
aut inuentum pro inuentore ul' guso et sic de alijs
placet aūt doctissimo viro Johani Jamuensi
in suo catholicon ppe methonomiam denoiacōi
uidē que sic dicta est a metha ppositione greca
q est trāns et nomia nomē qa trāsformaco ab una
significacōne ad aliam Vn̄ q nō tot Spēs hīre q
modis pōt fieri denoiaco Rectius itaqz metho
nomia quā methaforam denoiacōni uidet dica
tur aūt in gnē demōstratiuo et si nō īpugnet
ceteris gnībus prima q attentū magis aūt cū do
cilem reddimus auditorem velut superiori loco sunt
cōmemoratū rō huius postreme pceptōnis fina
le colligit ex rōne supius conscripta cū de genē
demōstratiuo sermo erat eo q laudis vitupacōis
ptes magis ptinet ad honestū genus et dubiū
q ad humile Quintus locus erit quia cōstitucōe
apcius utarū hac exornacōne ii est dubiū qui
prime ptes sunt cōstitucōnis oiectural' Secundo iudicial'
iuris vō utimur isto colore in cōstitucōne legittima

cum criminalia tractentur constitucione coniecturali &
sepe in iuridiciali civiles vero cause sepius agitur
constitucione legittima criminalia autem plus habent
acrimonie quam civilia Quare sepius in dictis
constitucionibus locum habet repeticio Sextus locus fuit
ut inquireretur cui parti argumentacionis magis con
veniat repeticio dictum est cum sint partes quinque
argumentacionis scilicet proposicio racio racionis confirmacio
exornacio et complexio quod iste color numquam est tractandus
in proposicione neque in racione neque ut postremum
locum tangat in complexione principalis vis eius
exstimatur circa exornacionem consequenter tamen racionis
confirmacionis Septimus locus huius artis fuit quod
in figuram sedeat commodius et venustius repe
ticio et satis evidenti racione liquet hoc tractari
numquam vero in attenuata nisi ab eadem fiant ascen
sus ad mediocrem velud Cicero docet secundo huius artis
quo tamen non est inconveniens uti repeticione Re
stabat octavum huius loci declarare scilicet quod racione
pronunciari queat hanc exornacionem que precepto
distinctione indiget nam si quis repeticione utitur
in exordio mollitudo vocis debet insequi ea que
de amplificacione precepta sunt cum Cicero de pronunci
acione prohibebat et hoc per cohortacionem si voluimus
indignacionem concitare et per conquestionem si voluimus

Miseracionem captare. Sed hec omnia sunt modestius in exordio tractanda quam in ceteris partibus. Si vero precepta de mollitudine vocis attendimus in ordine ad confirmacionem confutacionem constituciones que ad confirmacionem et confutacionem pertinet et ad partes argumentacionis que ad eum quod certum genus constitucionis referuntur. Postremo in ordine ad conclusionem nos vehemencius et acrius pronunciabimus repeticionem in speciales species amplificacionis que sunt cohortacio et conquestio non minus eciam pronunciandi est repeticio statutis dictis partibus vel per continuacionem contencionis super de quibus plene Cicero ubi de pronunciacione disserit. Postremus locus sunt de partibus epistole. Placet itaque pro repeticione modo in commode tractari in exordio narracione amplificacione narracionis sive confirmacione impetracione in ordine sive confirmacione peticionis et in extrema conclusione maxime cum epistola pertinet ad aliquam singularem et egregiam vituperacionem aut laudis racionem. Hec sunt que suo ordine a prima deposita brevi racione determinata sunt quoad primam exornacionem verborum quam repeticionem vocant

Conversio rc̃a. Nam hec tres prime verborum exornaciones scilicet repeticio conversio et complexio maxime

int se conueniencia hunc cum specie eiusdem vide
antur esse nature et etiam idem fieri paruo ad
modum artis de flexu que supius de repeticione
conscripta fuerunt accomodabunt huic exorna
cioni et sequenti Breui itaque prius absoluemus
preceptis omissis omnibus que sufficienter loco su-
periori exposita fuerunt Nunc ergo ab assumpto
recedamus ordine deinceps cursus erit ad illa
nouem quibus omnis artis conspectus per unam quamque
exornacionem continetur
Primum igitur huic exornacioni videtur ingesto
figura anadiplosis siue ut venerabili Bede
placet antistrophe Sed omissa ratione anadi
plosis videndum est quid sonet antistrophe cum
auctoritas Bede in hac re magis mouet me
quam ceterorum dicitur Itaque antistrophe ab anti
quod est contra et strophus conuersio quia repeticioni
opponitur et conuersio sit hic ordinis finem sic ibi
principium repetendo Reliqua ferme sunt eadem
velud statim docui hiis que repeticioni con-
gruebant Quantum igitur ad secundum illud dicen
dum est quod et si hec exornacio sit communis tribus ge
neribus causarum scilicet iudiciali deliberatiuo et de
monstratiuo tamen frequencius tractatur in genere de
monstratiuo cuius 26 repetatur exemplum Colore

Circa 3m concedendum est 9usionem maxime conve
nire ad partem orationis confirmationi confutationis
et conclusioni non numquam etiam exordio in postrema
parte cum de benivolentia tractatur et quod omnis exor
dii non sunt in ordine vel quia accidentalia
frequentius locum 9usio quod ad 3m in honesto et
turpi quam in dubio numquam vero in humili narra
tioni vero aut divisioni minime competit hec ex
ornatio est enim brevitatis inimica et superflua
in divisione convenit enim maxime constitutioni con
iecturali nullatenus etiam iuridiciali primo autem le
gitime veluti apte ratione demonstratum fuit cum
de repeticione dicebatur est enim pro sui eadem pa
tem exornationum cum Sexto dicendum videbatur
quibus in partibus argumentationis species apenius se
deret non est dubitandum quin plurimum conveniant
exornationi sepe etiam confirmationi rationis sed numquam
concedatur propositioni rationi et complexioni Septimo vi
dendum est qua ratione utendum sit 9usione in tri
plici figura orationis que cum sit alia gravis Alia
mediocris tercia attenuata clarum est sui habere
locum in primis et gravi figura deinde in medi
ocri numquam vero in attenuata nisi cum inde ad me
diocrem transit quo casu etiam partem est in 9usione
utamur Octavus restabat investigare que prima

acc͞onis forma est hinc exercitacioni attribuen
da aut ergo tractat͛ in exordio aut in confirma
cione et confutacione aut in conclusione Si in exor
dio tunc sequi oportet ea que sunt recepta de am
plificacione et conquestione sed tamen modestius p
nunciandus est quam cum ipsa veniu͛ in eisdem partibus
amplificacionis circa conclusionem Si vero veniu͛ co
uisione in confirmacione et confutacione non erit
integrum pronunciare sed taxatum medium clumo
acceleracione paulo mag͛ clamosa veniu͛ ipius aut
et maxime congruum erit videret͛ partes colores pro
nunciare ma͛ instituta contentionis ut vel pertin
macionis vel distribucionis presernuns que contentionis
spectat sunt cum aut veniu͛ visione in extrema conclu-
sione maxime convenit uti pronunciacione sed am
plificacionem quam ad cohortacionem et conquestionem
Sed aliquando magis concitata voce quam in exordio
nonius et postremus artus locus sunt vide͛ qui
bus exple partibus venustius accederet͛ iste ornatus
et ut mea fert sentencia varius locus habet in exordio
et narracione et peticione quam repeticio apertius
sunt amplificacione vel confirmacione narracionis
Idem sensio de narracione peticionis conclusionis
vel confirmacionis narracionis vero nunc videt͛
convenire habet cum in senectute quid male confirmat

huius locucionis illud autem in summa tenendum est oratores per raro uti hac exornacione varius vero epistolarum scriptores pertinet autem hec exornacio plurimum ad eas materias in quibus insignis et egregia laudis aut vituperacionis vero tractatur reliqua hic non scripta sumatur ut sepe dictum est ex arte attributa repeticione

Complexio etc. Hec est 3a verborum exornacio secundum Ciceronis ordinem que cum ipse eiusdem generis videatur cum superioribus exornacionibus minor restat labor circa artis explicacionem dicendum itaque videtur ad primum quod extensa figura sive ut aliis placet simplex huic videtur colori quam ad sum ad ceteram nichil variandum aut demandum ab hiis que superius que supra de repeticione constricta fuerunt eius igitur singula perstringam ut illud dicam cum omni genere convenire possit complexio maxime tamen competunt generi demonstrativo deliberativus omnis quod tamen erat dicendum est quod nullo modo potest complexio nisi narracioni aut divisioni raro exordio et hac tamen in postrema parte eius frequentissime vero tractatur in confirmacione et confutacione et etiam conclusione modo conclusio constet et amplificacione vel commiseracione Si vero constaret enumeracione etiam est

neque hanc exornacionem neque superioris ullo tempore
sibi convenire in quo vero genere acti quod erat quartum in ordine
sepius tractetur complexio intendendum est ut scilicet clere
peticione et conversione quam in honesto et turpi magis
non numquam eciam in dubio et minime in humili genere
competit De constitucionibus qui locus erat clarum
est quod sepius in coniecturali et iuridiciali quam in
legittima verum complexione circa partes argumentacionis
quod sexto loco dicendum erat constat quod numquam in proposi
cione numquam in racione in complexione que est conclusio
argumentacionis facta per enumeracionem sed frequenter
confirmacione racionis frequentissime vero in exorna
cione tractatur Quid aliud ad finem dicemus nisi
quod hec exornacio scilicet aptissime in gravi figura
apte eciam in mediocri Sed numquam in humili Sed ubi
erat locus ut diffiniretur quod pronunciacionis genus
conveniret complexioni que vero sumenda est ad dis
tinctionem partium oracionis in quas cadit complexio si
enim in exordio non est inconveniens ea uti pronun
ciacione que dignitati competit aut demonstracioni
Si in confirmacionem atque confutacionem tunc maxime
pronunciandum erit aut continuacionem aut per dis
tribucionem que contencionis species sunt si in conclusione
quam ad amplificacionem que est conclusionis species Item
eciam conquestioni quartum ad conmiseracionem Sed nota

quod duplex est

q duplex est amplificacio vna que est conclusi
onis spes alia que ptinet ad pnūciacōne et
est p mollitudis vocis que amplificacio dum
sa sunt a Cicerone in cohortacōem et conquesti
one Opus aut motus gestus que multis et
corpis congruat pnūciacōne tm colors repetant
ea que sm ordine pcii mollitudis vocis t
dicta sūt et tollo de motu corpis Restabat
nono et ultio dicē quo hec exornacio et quib
epl̄e ptibus conueniret placet itaq ut ex pn
cipali concedamus ostirmacōni narracōnis ac cōa
peticōnis nō est alienū peticōni et conclusioni co
cedē raro vō tractat in exordio et hoc tm in
postrema parte cū pauloplus hēmus exordium
quo nuq vti cōuenit nisi cū longas eplās scri
bim hec sūt que habui de tota arte ptinēte
cōa hanc exornacōnem quā conplexione dicim
que frequentissime tractat cū aut insignie hēm
de aliqua re laude aut notabile vituprm ill
tm sciendū est de hijs tribus exornacōnib que
frequentissime vtimr repeticōne conplexione ra
rius conuisione vō rarissime multa tm sūt in se
tm venustate tm multa nūqa conuitans armonie

Traductio rē hec est qa vbor exornacio que

quoniam satis constat est omnibus partibus de quibus in arte
differendum est modicum laboris restabit cum per
spicuum erit que figura hinc exornacioni videat
Videtur quo ordine iste color applicetur ars et quo
ars colori videat itaque ingesto sibi figuri que
ex anodos sive polliptoton appellatur de ceteris
autem octo membris sive partibus artis larga in qui
et semel tamen satisfaciens omnibus cum excepta na-
racione et per sepe inclusione ceteris partibus contra
hec exornacio conveniat Quare dicendum est quod
iste color habet locum indifferenter in quolibet genere cum
ciali in qualibet parte orationis accidit in qualibet consti
tucione in quacumque parte argumentationis in omni figura
Potest autem pronunciari in ore qualibet speciem mollitudinis
vocis pro ut ea pronunciacio contingit diversis partibus ora
tionis in quibus dictio repetitur idem motus atque
gestus competit qui insequitur rationem traditam de
speciebus eiusdem mollitudinis | Nulla pars est exple
que signat hunc colorem Sed illud tamen dictum in omni
exornacione intelligatur omnes ferme colores fre
quentius tractari in confirmacione confutacione atque
conclusione quam in ceteris partibus debet enim oratoris
dictio illud in se habere ut postea quam oracio incepta
fuit ipsa melior gravior et ornatior magis fiat
quod efficitur coloribus verborum atque sententiarum Causa vero

quā hec exornaco videtur exclusa a narracone et sepe a divisione et quia color iste redimat in verbis cum eadem dictio plures eius traducitur quod est contra precepta de brevitate deinde quia quod si traducas fiat cum idem verbum modo mutat modo in alteram re sumatur velud in ceteris patet obscuritate velud placet Aristotili 3° retho. obscuritas porro quod dicat dilucidati que res summe necia est narracoui Quod autem divisioni minus conveniat ea causa est quod nulla omnium parcium oracionis que magis nuda et simplex esse debeat quam divisio hoc autem fiat ut per minus genera exornaconum fetet in divisione

Contencio etc. Hec est exornacio qua ad primum videt figuram que anthitheton dicatur Quantum vero ad finem est quod si omnis spectat genus tum frequencius videbitur tractare cum demonstrativum cause genus quam cum iudiciale aut deliberativum est enim hec exornacio velud in exemplis patet maxime accomoda vituperio et cum finis generis demonstrativi sit laus vel vituperium sive honestas et turpitudo non est dubitandum contencionem frequencius in demonstrativo genere tractari quam in alio Sed cum pro sepe in tractatu aliorum generum coincidunt partes generis demonstrativi non erit admirandum si plerumque contencio tractetur

in grīe liberatiuo & iudiciali Quibus aut ro-
nib9 ptib9 ɔtenco melius ɔgruat uidendū est
qm̄ ad finem q aptissime sedet ī ɔfirmacōne
Non est etiā aliena ab exordio p̄serim cū ab
aduisario captanis beniuolenciā neq3 a ɔclusi
one cū amplificacōne ɔstat ɔclusio Narracōni
aūt max ɔiecturali que suspiciones iniectas
et sparsas hīre debet nō unq̄ ɔpetit una nō
aut unq̄ locū hēt inclinisione cui9 ro desupi
ori exornacōne petat Quid degrib9 acciden
talib9 sic dicendū qui locus erit ɔm eius est
q frequēcius in turpi et honesto grīe tractatur
etiā in dubio una vō in humili Quinto dice
dū erit qua ɔstitucōne sepius hoc vtrū co-
lore sit est dicendū ɔstitucōne q in ɔiecturali &
iuridiciali sepius quā in legittia Circa sextū co-
stat hac exornacōnē uiro ɔposita et ī fine ɔuenire
silē ɔplexioni frequēt vō ɔfirmacōni tonis et
exornacōni Septimo loco dicendū est q ideo
color maxie ɔgruit graui figure atq3 mediocri
una aūt attenuate Octauus locus exigebat
ut explicaret que pnūciacōnis spēs sibi ɔueniret
que doctina satis exordine supior par colligi Se-
pe cū dictū est pnūciacōne uindicatiō exornaci
onis uariari in ɔo distinctōne peni omnis ī quas

talis post exornacio eadem Quare illud etiam hic
est dicendum quod si gravitas tractetur in exordio & nar-
racione pronunciandum est in demonstracione vel dig-
nitate aut etiam narracione prout narracio est expres-
sionis Si vero in confirmacione et confutacione
tunc pronunciandum est aut per continuacionem aut per
distribucionem Si autem in conclusione non est du-
bitandum quin magis per cohortacionem quam per con-
questionem sic pronunciandum Motus autem corporis
Membrorum gestus et vultus moderatio repetatur
ex ordine petendum sepe propter mollitudines vocis ad quas
omnis corporis motus vocatur velut apte scribit
Cicero tercio libro in tractatu de pronunciacione Ubi
locus erat nomine quedam exploramus quibus epistole
partibus magis conveniat ne conveniat contencio cui sa-
tisfactum erit Si illud dicemus confirmacioni nar-
racionis atque peticionis sepius convenire nullam
tamen esse epistole partem excepta salutacione que non satis
apte utatur contencione nisi ipsa materia in se aliquid
habeat acrimonie asperitatis ita ut gravitate et orna-
te hac passimus in exornacione hec sunt que ex
tota arte supra in exposicione dicenda videbantur

Exclamacio etc. Hec est sexta verborum exornacio
cui primo conicitur figuram que dicitur ab apostrophi

Cum autem ad finem placet hanc exornacionem frequen
cius in demonstrativo genere tractari quam in ceteris hec
enim in laudem ac(?) in ironia aut commisacionis si loco trac
tetur que partes magis proprie videntur generis demonstra
tivi quam iudicialis demonstrativi frequentet tamen ut
dictum est superioribus locis potest venire in genus iu
diciale ac deliberativum tamen per partes generis demonstrativi
cum ut statim commemorabam superius esse dictum sepius
inveniuntur atque incidunt in genus iudiciale ac delibe
rativum tercio dicendum est quod raro vel nunquam exclama
cio competit exordio nunquam vero narracioni et divi
sioni proprius autem locus huius exornacionis est conclusionis
confirmacioni maxime vero conclusioni cum ea constat ampli
ficacione quam ad eam exclamacionem que constat sig
nificacionem doloris Si ad quartum respiciamus dice
mus potissime ut turpi et honesto generi versari
exclamacionem si quid locum habeat in exordio quod nunquam
in principio exordii contingit cum nichil sit insanius
quam clamor in exordio orationis clamor autem exci
tatur per clamacionem Quare modeste utendum
est hac exornacione in extrema parte exordii cum vo
lumus expectare captare benivolenciam aut in unam
personam adversarii maxime quintum est dicendum quod frequencius
in constitucione coniecturali et iuridiciali quam in legip
tima hoc venit colore Sextus locus exigebat de

partibus argumentationis diversorum dicendum que est
non precationi neque sermoni neque complexione convenire
exclamationem sed confirmationi narrationi et maxime
exornationi

De septimo plane concedendum est suum hunc locum
exclamationem in gravi figura non minus in mediocri
rarius autem in attenuata. Octavus locus pertinet
ad pronuntiationem neque dubium est quin eius tenetur inten-
dum in exordio et sepe in confirmatione et confutatione
semper esse pronuntiandum in cohortatione significantis
indignationem quampiam in conquestione tum significantis
dolorem que sunt species amplificationis neque nos
prohibet quod in audientis exornationibus sepe nonnum-
quam fiunt partes sermonis exordio enarrationi convenire
et species confirmationi et confutationi amplificationes
vero quantum ad cohortationem et conquestionem congrue
conclusioni. Sepe enim quedam non minus debent genus
velut est Ciceronis sententia de pronuntiatione ut quod
unum vero primum attributum parti ceteris cum partibus possit
convenire non ergo. Nego etiam sermonis partes aliquas
probari tractari in confirmatione et confutatione. Sili-
cet etiam partes contentionis in exordio et conclusione. Mo-
tus autem corporis talis erit qualem Cicero attribuit
cohortationi et conquestioni quorum precepta repetantur
de pronuntiatione puto si non ulterius locum restare. S.

inquib⁹ eplē ptib⁹ apcius exclamacō sedat Q̄d'
si vrā dicē volum⁹ tunc ɔcedenda est hec
exornacō post narracōem, a· amplificacōni que
nō nunq̄ post narracōne, iuuitat' peticōni vero
attribuit' et tm̄ i ɔfirmacōne peticōis / l· ɔclusiōe
vō nō est aliena cū pȝ tm̄ nob' maria; assumim⁹
aut doloris aut indignacōis significatiuā; pncipio
exordij repugnat oro exclamacō nō pmitt⁹ alie-
nuȝ esse uti i postrema pte exordij Sz nō nisi
cū vehemens est locus doloris aut i indigna
cōis quare inpbandus est mos quorūdā qui
in eplis cōplorationis exordiū incipiūt abrupte
iectōne dolentis aut exclamantis et pchdolor·
et huiusmoi tenēdū aut illud est in sūma q necȝ
in orōnib⁹ necȝ in eplis crebro debent fieri excla
macōnes hȝ eni nescio quid insuaue et molestū
repetita nimis exclamacō et qd' appollonius
et hector de lacrima dixit q nichil cicius arescat
lacrima intelligendū est ciā de exclamacōne i om
loco ɔquestionis illud vō ad vnū michi placet i
hac exornacōne ut ipā vō motū atq ordine in
sequat' omīs enī egritudo ai et turbacō pe i capit
aremissio i medio extollit' ut i fine remittit' sic
omīs ɔ ɔquestio aut i dignacō fiē nō enī statī
i capiendū est ab exclamacōne que magis arguit

motu ai 3 tn sine cple recto ordine ab vno ad
sumu pcesserit sic ut in mito ia3 i colore cleant
et attendi mi sensus et passiones ai ut ea excla-
macone illa ps cple pripat 3 cauendu est ne
hoc fiat in aiu ptubacone aut dolorez Sicut en
turpe est ostante viri vinci qual3 passione ita
indecens est oratorez in rebus aut nimis vti
exclamacone sit vtendu prudens orator discer
ni3 / ma tn a vi sinaz tn ex eo ipo ordine per
tinz cple inqua exornacone et ei9 forme sicud'
est no semp exclamacong fieri p interiectonem
dolentis ul' exclamatis De initio modestius
tractari p apostrophas velud in exemplis Cice
ronis patet hec habui que de tota arte possem
efficacie ad explicandu quib9 locis aptissime v
tamu exclamacone que max valet ad induce
du3 aiu3 i qual3 indignacionem rc

Interrogaco rc Hec est septima vbaz exor
naco cuiquatu ad pmu correndet figura que
di ppsina Pro 2o dicendu est q et si one
nient locu heat in quol3 gne frequetius tam
vtimi interrogacione in gne iudiciali atq3 demia
tiuo Terciu erat ut de ptibus oronis sua
no haberet Concedendu est itaq3 opius inter

reqiricus locus in confirmacione non in contine
tam suscipere in exordio tamen aut captamus be
niuolenciam ab aduersario aut cum in turpi genere
volumus uti turpitudine eius sumus aliquid nacti quod
aduersarios criminando beniuolenciam captare pos
simus narracioni autem atque conclusioni repugnat
interrogacio rarissimo eciam competit conclusioni
iuxta quod dicendum est quod hec exornacio maxime
competit generi dubio atque honesto non cum ergo turpi
generi aut humili Sed raro tamen in hiis tractatur
Quintus locus exigebat ut de constitucionibus
diceretur et dicere satis commune est iste color omnibus
constitucionibus sepius tamen tractatur constitucione co
iecturali atque coniecturali que in legisperitia Circa
partes argumentacionis quod 6 loco dicendum erat co
cedenda erat hec exornacio confirmacionis racio
cinis intelligo eciam exornacioni nimis vero conposi
cioni et conplexioni Septimus loco requirit ut
quo in genere figura apparens Videat dicamus
placet frequencius in graui et mediocri figura
tractari interrogacionem non tamen se negat Attenua
ta figure presertim cum de virginis amancium inter se
aut parentum ad filios aut dominorum ad suos agitur
quia una tota est conmuta quod spectans ad terminatum genus
dicendi Vero restat sum pronunciacioni locum attribuere

Videtur que hinc exornacionum maxime congrue cum
pnunciacionem que sinoni concedit͛ dum est in de
monstracione sed longe magis contencioni dum con
tencio est cōtinuacione vel distribucione posset
etiam sibi expete pnunciacio que concede cohortaci
oni Sed minus ppe Nonus locus respicit pte
eple cetera cum enim est nunquam narracione tractari int
rogacione sed ppe post narracionem Non enim
pot hec exornacio fieri nisi aliquid precedit narracio
per qua enunciata sint ea que f obsint cause adinsui
enim que locum habeat in exordio eplari non satis
video illud idem in peticione et conplexione dico
de salutacione Vero nulla mihi tanta racio est
in hoc tractatu exornacionum cum idem senciam
de salutacione quod me supius notasse de divisi
one memini tamen cum saluto in epla qua divi
sio monstre raro vel nunquam exornacionem desiderat
nisi fortasse eo salucionem congrue vterem quo minus
ambiciose vtuntur quidam viri religiosi quibus
ideo ignoscendum arbitror ut quis eis melius
sacerum tantum pericia quam eloquencie cesserit et
hec ad pñs de interrogacione sufficiant

Raciocinacio rec Hec est 6ᵃ vbi exornacio
inqua ne tociens concerninus tpus neque sepius

158

dicamus Variati ad primum vel secundum restat aut tamquam
locus est et huiusmodi deinceps cura erit sine
enuntiatione eius expositionis ordine sequi que
a principio huc usque terminus sub ut que figura
generis unicuique exornationi videat in quo genere
causali in qua parte orationis in quo genere actum
in qua constitutione in qua parte argumentationis qua
in figura frequentius talis exornatio tractetur
Item etiam quis pronuntiandi modus sibi competat
tandem qua in parte eple videatur aptius color ver
sari Que omnia sunt artis gratia atque partes suffi
cienter complectenda ut igitur hoc institutum se
quamur Illud modo videtur in hac exornatione quod
ratiocinationem dicamus quod sibi conveniat figura
exoptema seu sine ortheema recte etiam conce
demus colorem istum frequentius deliberativis con
venire eius quam iudicialibus aut demonstrativis.
Si quando autem veniat color iste in orationes tunc maxime
potius competit constitutioni et est cum huius exornationis
genus constitutione que possent ab adversario dici Sed
hoc refert inter hanc constitutionem et illam que ar
gumentis ab adversario modo allatis videtur quod ea con
stitutio que hic tractatur modo dicta sit que dici possit
constitutione velut questione solvenda Illa vero explicatis ar
gumentationibus et iam adversario modo formatis

dissoluit aut extenuat In genere honesto sed maxime
semper in dubio locum habet exornacio Constitucionibus
autem in omnibus est communis tamen si formam eius ad ex-
empla contulimus videtur magis convenire coniecturali con
stitucioni ceteris vero argumentacionis etiam est quod
soli confirmacioni racionis non tamen se penitus negat ex
ornacioni figure autem graui mediocri que hoc
exornacio congruit attenuate vero minime in qua
nichil graue nichil serenum tractatur sed omnia ferme
aut in ioco et risu aut iurgia et aliquo simili
contumelie genere sunt proposita pronunciacio que sic iuncta
ipsa nos exemplo instruunt quod maxime pronuncian-
dum est in demonstracione Tulius attribuit enim
pro exemplo magis exornacio firmat placet videri
quod confirmacioni peticionis numquam cum exordio numquam
salutacioni aut cum conclusioni concederetur hec exor
nacio confirmacioni narracionis non est omnia licet raro
ibidem tractetur materia aut epistolaris que aperius ra
cionacioni paciatur est illa in qua aut suadere vel
dissuadere aliquid volumus quod in controversia vide
atur esse posita et fit semper cum inter amicos consul
taciones de rebus dubijs tractantur illud tamen compor
tum habeo ex rationibus et epistolis dictatorum summorum hominum et
maxime Ciceronis hanc exornacionem perraro tractari
et hec de exornacione dicta sufficiant quantum auditori

I.59

Aniz attentum retinet cum venustate sermonis cum
expectacione ut inquid Cicero

Sentenciarum ... Hec est apud vbor exornacio
cum parabola convidet sive ut aliis placet precibus
maxime aut competit genus deliberativo ac etiaz de
monstrativo rarius tractatur in iudicialibus causis con
firmacioni aut confutacioni et conclusioni per am
plificacionem vel commiseracionem sunt aptissime nar
racioni vero et divisione minime non congruat ...
concederetur exordio modo non ponatur ipsius tunc enim
incideret in illud exordium vicium esset ... aut ab
oratore dicta Competit autem maxime genus honesto
non nunquam in dubio status hec exornacio causis est
tribus constitucionibus ... et iuridiciali vide
retur tamen magis inclinare ad coniecturales causas sive
iuridiciales quam ad ... confirmacioni ...
et exornacioni tamen congruat pronunciacio vero que sic
... est quod indignitate cum idem gestus
videat atque motus quo Cicero dignitati attri
buit Cum de pronunciacione desit figure gravi
et mediocri non nunquam etiam attenuate convenit cum
ipsa attenuata ad mediocrem transit quod maxime ...
a comuni ... non nullis locis videmus
... Cum sermo datur ... ut ... in

antira aut abis grauib9 et bonis viris ut ai
men cū Menedemūz alloquit̃ inp̃ncipio in thimtim
mermmenos tūc cū h̃et sīua Circa p̃tes ep̃le
ẽtz a nō nullis v̄r hec exornacō max̃e q̄uenire
exordio q̄ eciā gualfredus nacōe anglicus vir
eruditissimus testari v̄r cū poetis instruens t̃c
tat de ordine artificiali quē cū in octo sp̃es di
uiserit tres ex illis attribuit q̄uenire cū aliquā
nobis assūpsim9 aut fabulis aut historiaz descri
bendaz vl' incāū sum̃edo a p̃n̄e rei vl' a medio
vl' a fine per q̄uerbiū ¶ Nostri tn̄ veteres quoz
Cicero p̃ncipes sunt docent melius ex annūp
to et ab aliqua p̃ticulari sīua recipe q̄ua agūali
nūq̄ placuit illis p̃nb9 m̄is tractare certes locos
qui ipos Quare q̄ ab aliis de sīua quedaz p̃re
mitti solent in exordiis hij que melius vti so
lent sīuaz ipam trāsferunt ad quādaz q̄firmacō
nez atq̄ exornacōnez vl' narracōis vl' peticōis
aut etiaz q̄clusiones s̄z rarius q̄uā p̃ceptōis re
nez plerq̄ moderni qui et ingenio et arte p̃re
stant maxime sequit̃ Quo iis in m̄a ep̃la sic
q̄uenit hec debeat exornacō tractari q̄star quod
max̃e q̄uenit ep̃lis quib9 amonēr volum9 et vitā
eiā honesta same meliorē redde quo eiā exornā
nō oī p̃t nō omnib9 negociis q̄uenit Et cū ip̃a

virorum cum etate cum maioribus conveniunt ad eos qui
aut etate non satis prospicere possunt quid vite sue
conveniat aut passione rei itaque. Certo sinas in
re inspexi iubet ut rei auctores non veniendi
perceptores videamur esse. Quod si fuit cuius ipse
nobis est auctor vilitas iure omni aut exple omnia
nisi afferri per hanc exornationem cum tractus cum
cum probet eam auditor et ad eam que tractatur
videat rem etiam accommodari et vita et moribus
sumptam et hec de sua
Contrarium rei. Hec est 10a verborum exornatio cum
eadem videt figura que etiam contentioni que a
grecis Antitheton appellatur. Sunt enim fere idem
hec due exornationes. s. contentio et contrarium hec solo
differentes quod in contentione altera non confirmat in
contrarium contrario vero semper tamen est quedam argumentatio
omnis vis ut cum ex rebus contrariis oratio confecta sit
una contrariorum assumpto ostendatur reliquum non posse
contrarium simul stare. Quare huic exornationi op-
tima ratione accommodatur locus a maiori vel a
minori velut claret in exemplis. Nota igitur
mirandum est si eadem figura videt utrique
exornationi cum antitheton positionem contrariorum faciat
velud eius ethimologia sive thymologia ostendit
cum dicatur ab anthi quod est contra et thesis positio

qui contra positio

qi gia poicō Coc aut hoc est gtencōni et gio
nti poicōne vr aut color iste satis ee conis omib
gnib si aute attendam vnu exemplor et fre
quetez vsuz hec exornacō max gueniut delibe
ratiuis causis de ptibus orōnis quid scuiccdu
est patet quod opportunissime tractat gnuz
in gfirmacōnem et gfutacōnem narracōni vō
et diuisioni nuq gguint minime gclusioi
nisi p enumeracōnem nō nuq in exordio actiuit
ter si ab adusario ptractet beniuolencia in genere
honesto et max dubio oratoribus vtitur gio gsti
tucōni gecturali iuridicali que seprius quas
legiptime attribuit in gfirmacōne aut rōnis
nō nuq in gplexione hiat mis comode posset
gnuz tractari gravi atq mediocri figure pleri
q gcedit hec exornacō nō est aliena ab atte
nuata figura cū aliquid in gtencōne vertitur
int eas psonas maxie acomodis intducit
qual fuit Tarencius tūc cū nō est i ggruu
vti gio prīuacacō vō illa gio gpetit que fit aut
gtinuacōne aut in distribucōne posst eciā in
demōstracōne tractatus Notus gestus que
talis videat qualē dicte prīucacōnis spes e
igitur q in arte Ciceronis diluicide papitur
gnuz nō omib exple ptibus gpetit remonetur

cum a salutacione atque a narracione recte
solet post peticionem aut exortacione illaque que
ipse loco peticionis ponitur Raro dictatores v-
tuntur eo in exordio atque etiam in conclusione
que vero epistolares magis gaudeant exornacione
certum est quod vtimur comodissime in epistolis invectiu
is et in hiis in quibus hortari volumus aut de
hortari quecumque ab reliqua et hec de eo

Membrum ix. Hec est ista vbora exornacione
satis omnibus partibus de quibus in arte rethorica
dixerunt congruus cui videtur collon uel collon sic fi
gura quia inter ornnes membrum constituentes
solet fieri punctus cum virgula sursum ducta que
paululum ad sequentem oracionem inclinat potest aut
aptissime color iste tractari in quolibet genere
essenciali sunt aut cenciaalia que velud ex supra
tribus colligi potest judiciale deliberatiuum et de
monstratiuum Nullamque oracionis partem fugit et si
minus frequentur in narracione diuisione quod
tractetur competit etiam cuilibet generi acci Hones
to turpi dubio et humili in omni constitucione potest
locum habere peticioni et incioni proprie vel nunquam
adiungitur confirmacioni vero rnis et exornacioni
competit cuilibet potest conuenire figure primum etiam
vero qui ad mollitudinem vocis et ad motum corporis

declinabitur iuxta ordinem partium orationis in quas
numerum cadet et iuxta qualitatem sinarum que per-
hanc exornacionem tractabitur exordium cum nar-
racio atque divisio pronunciantur ut in pluribus iuxta
precepta data de partibus sermonis atque divisio
pronunciantur ut in pluribus iuxta data de partibus
sermonis Confutacio vero et confirmacio iuxta ea
que prescripta sunt de contencione aut per distribu-
cionem Conclusio autem ea pronunciacio competit que
attribuitur partibus amplificacionis .i. cohortacioni
et conquestioni quemadmodum ut in superioribus inocuum except-
tum esse hec pronunciacionis partes ita ut quas
dixi convenire exordio racioni et divisioni non
nunquam eciam transferri ad confirmacionem et confu-
tacionem Item eciam ad conclusionem non sit dubium
Idem dico de aliis partibus quas nuper ut in plu-
ribus dixi accommodari confirmacioni et confu-
tacioni que commode finiunt plerumque ceteris partibus
orationis quod non nimius intelligi volo de partibus am-
plificacionis quas licet attribuerim conclusioni
non incommoda tamen possunt attribui racione exor-
dio et aliis partibus quibus vero partibus epistole finiat
membrum racione concedetur omnibus epistole partibus except-
ta salutacione Circa omnis materia potest hanc

exornaciones suscipe sepe tamen in aliis epistolis in quibus abiurgamus aut amonemus aliquem non numquam eciam in quibus aliquem concedamus et hec de membris

Articulus xi Hec est 12a vborum exornacio cui videtur coma non quia figura sit illa sed quod talis pronunciandi modus exigit cum hanc exornacionem facimus est enim coma virgula non penitus recta sed inclinans ad sequentem narracionis generis que est oratoris magis proprie cum rem gestam exponit et vnam vnum quodque trahit ad vtilitatem nimis vincendi causam que pertinet ad eas causas de quibus iudicandum est futurum est enim excogitata narracio disgressoria magis argumentacionis gratia quam simplicis negocii exposicionis parum conclusioni ascribatur honeste genere dubio atque humili congruit coniecturali cause annectatur quam eciam iuridiciali et legittime generis rarius affirmacionis vero non exornacioni interdum sunt pronunciacionem et plurimum habet in locacione non numquam in demonstracione et cohortacione attenuata figure ad modum familiaris est mediocri non gravia multum aut iudicio inclinat narracioni concedit maxime cum principalem volumus locupletare narracionem

quot vl' 9firmacōnis vl' amplificacōnis cū
est constitutū nō video peticōni aut 9clusiōi
9ferat māria et si ad facecias et iocacōne p̄
tinē videat' tū vituprij causā magis q̄ laudis
est inuēta et hec inuocacione

Sermocinacio rē h. Hec est iuᵃ similiᵃ ex
ornacō que in iudiciali gn̄e separ nō sepe
tractat' exordio narracōni 9iecturali nō ī con
uenit frequencius ī confirmacōne et confutaci
cōne tractat' q̄ fiat ī 9clusione nō reperio
nō est aliena a quoq' gn̄e acti' Quelibet
constitucō pot hac exornacōne honeste vti se
pius tū 9iecturalis et iuridicialis et magis
iudicialis assumptiua ex relacōne ciuis ī con
firmacōne cōis commode vtim' sermocinacōe
pnūcianda est in narracōne gestus vocem
sequat' Nulla est exornacō vboꝝ aūt sniaꝝ
que 9uenienciꝰ om̄ figuraꝝ gn̄i 9ueniat q̄
sermocinacō Quare ab antiquis diffinitur
ē hanc exornacōnez commodissime ttisire ad
grauez figuraꝝ Mediocrez et attenuataꝝ est
tū ita conuincās necessaria tota lex comediaꝝ
& dicendi forma hinc exornacōni sit subiecta
narracōni exēplari minus 9ueniens est ceteris ptib'

mātiā nunc matiā tōis est quocieus alicuius
psone fimo est tū dignitatis rōne exponendus
Et hec de fimocinacōne

Confirmacō rei Hec est 16ª fimariū exor-
nacō que sapientissimoꝝ et disertoꝝ hoīuꝝ
sūā maiorē affert grauitatē nō sine egregia
dignitatē illis ꝯsultacōnibꝰ que pro re pu^ca in
deliberacōne tractant^r q illa tocius elocucōis
exornacō sustitat cū mirabiles sensꝰ & re-
missos in caritatē pu^ca aīos vehemēter excitat
pot eciā comparacōne maiorē grauē afferre ca-
lupniā et vituperacōeꝫ in genus deliberatiū
iudiciales eciā cās mīlū exagitat hinc mulcꝫ
figura que ꝓsopopeia dr̄ sic dicta a prosos
q est psona et peio poits q latine sonat fingo
fingis q fingit^r psona & ad loquēdū īducit^r
que loqui nō pot nunq̄ exordio mea opini-
one queunt sit cū ꝯfirmacō maximū ī om-
nē splendorem & acerrimaꝫ vim īducendo
que nunq̄ nisi calefactis auditoꝝ aīs et iam
inflāmata acōne cōuenit sequit^r cū ore
legem nrē que adminutis pncipus paulatī
ad integra maiora que ostendit nullū tpus
est quo narracō hoc ornatu vtatur Idem

lencio de diuisione Sedez ht conuenientissimaz
in confirmacione et confutacione non numquam eciaz
in conclusione per amplificacionez et conquestionez
honesto genere gratissima et confirmacio immedia-
ate constitucioni est aptissima presertim confirmans est
Gramus figura gloriatur hac exornacione et maxime
reniudet post narracionez exemplarem convenienter
sedet confirmacio Raro in aliquam partem locum habet
Redargucionibus quas maiores minoribus faciunt
maxima incredibiliter est aptissima patres enim
si quando filios velint duris et amaris verbis cor-
rigere solent per confirmacionez personaz que non ad-
est confingere sepe rebus mutis aloquenciaz con-
tenciose tendo ad dignitatem accommodataz quo gra-
uior fiat adolescentum error vidi tamen comedissime
amicos adolescentum errancium vti ad eorum emen-
dacionez hac exornacione cum patres defunctos ad
loquendum introducunt aut aliquem ex forma diui-
ni splendorem quousque summaz grauitatem vincatur
Quare sapiendi artifices non dubitauerunt
huic exornacioni prosopopeiam figuraz concedere
velut a principio dictum fuit et hec de confirmacione

Significacio

Hec est xia [11a] summaz exornacionum quantum ad eam speciem que per abscisionem

dicit' por calipsis ul' apolio pos' vide dequib9
figuris sufficient in colorib9 vbor dictu sint
cluz psione ad actis pcepta reuocabant9 de
mostratiuo gnn conuenienciorz indicare non
ingregant exordio neqz narracom coniectural
que sparsas et intercectas debet suspiciones
lyre confirmacioni aptiorz esse no dubitant o
ratores sepe eciaz accidit gclusioni honesto ge
neri et dubio cois est quqz eciaz lynul Juridi
ciali & gectuali gstitucioni ad lybet comodi9
qua legiptie confirmacione rennis et exor
nacione melius decet pnunciacio erit gten
cione quaciz ad distribucionez ul gtinuacioez
pociores tn videnť mihi ptes lyre in cohorta
cione que est spes amplificacionis Qualis de
beat gestus esse nemo dubitat cuz docens dif
finitu sit gestu debe vocem insequi figure
grani gueniut ac medioe no nuqz eciaz atte
nuatz narracoi explan no inguenit Quz
eciaz cetis ptibus exple Maria indignacoib9
& inuencius aptissime sint Et hec de signi
ficacione cui9 gtinz est pluriz suspicione relin
queie qua sic positiz in orone

Breuitas re l . . . ler est is similiz exornacio

quā sibi pncipalit' vendicat gen⁹ judiciale co
sequēter demōstratiū cuȝ laus aut vituperiū
nō satis constet nisi reȝ gestaȝ inco̅ cōmemora-
tiȝ deliberatiū etiaȝ cū archus pietatis argu
mentis capiat futuroȝ nō ingsione verit' bre-
uitate narracōne aptissima est breuitas hec
tamē viaticus verboȝ cōpendiū et arcius q̄
illa breuitas exigat q̄ de attributis narraci
Cicero p̄maȝ assignat penitit eū quadā mi
rabili celeritate sub paucis vlbus pluriū nego
ciaȝ ordinē posset etiaȝ in affirmacōne et confu
tacōne tinctari imo conclusioni nisi cū aliq̄
premitt' que deinde confirmacōne sint et
confutacōne explicanda nō est ab exordio
aliena cū beniuolencia a nobis aut ab adu-
sario captantes breuitas et innueramus
et quasi in transitu et cursu tangim⁹ gesta
que ad laudeȝ nāȝ ul' ad vitupacōnem ad
ūsarioȝ ptineant nulli nō gnū accidentali
applicabilis hec est exornacō Quelibet con
stitucō recte pōt uti breuitate quamis poci
ores sibi ptes constitucō cōiecturalis vendicet
confirmacō tamē nō in cōiectatione suscipit
hūc colorem forte etiaȝ complexio nō fugit
breuitatem Cuiꝫ figureȝ gnū est ī differēs

Narracio explanans sepe utitur hac exornacione
ceteris partibus expleri raro conceditur Materia nulla
est que in narracione cadat ab hac exornaci
one aliena Et hec de brevitate

Demonstracio rei / Hec est scilicet 19a et
ultima sinarum exornacio iudicialis generis affe
rens adiumentum non nichil circa ceteris generibus
opitulatur narracioni egregie conformis est cum
inde incipit unde opus est neque ultra quam
oportet progreditur rarissime exordio numquam
conclusioni competit / conclusione non deside
ratur hec exornacio. Quodam genus ac
cidentale uti posset demonstracione coniectu
rali constitucioni plurimum est oportuna quam
ad illud constitucionis coniecturalis quantum
ad inventionem quod Cicero vocat argumentum est
enim argumentum per quod res arguitur certioribus
argumentis et firma magis suspicione in quo
tria tempora considerantur scilicet preteritum et in
stans id est presens et consequens id est futurum
que tria tempora principaliter in demonstracione
Considerantur cum enim demonstracio ita res
verbis exprimat ut geri negocium et res ante
oculos esse videatur id aptissime fieri Cicero

docet sique añ et post et in ipa re facta erunt
comphendem⁹ qđ argumēto comodissime fieri
neo dubitat. Non nego hanc exornacōnez
legittime et iudiciali Conueniunt aūt demō
strac̃tiuo confirmacōni tamus quoque eciaz ex
ornacōni et complexioni pnūciacio et plurim'
erit in narracōne gestus nō erit a pnūciacōe
alienis gravius figura et mediocris hūt sibi
Colorem vendicant Raro vō attenuata si
quō valemus apte hac exornacōne inpribus
cple ut queniencissime concedem⁹ eam nar-
racōni ferme oīs matiā rerū que ordine ca-
dunt in narracōnem hac exornacōne illus-
tratur Et hec deo gracias demōstracōne cete-
risque exornacōnibus eam vbor ꝑūz et tm
suprmeaz qua sentenciarum cursu et breui
comentata sufficiant AMEN